

GRONINGER MUSEUM

MAGAZINE FOTOGRAFIE / MODE / ARCHEOLOGIE / GESCHIEDENIS

€2,-

IN DIT MAGAZINE O.A.

DALE CHIHULY

GRRROM!

EEN TENTOONSTELLING MET EEN STAARTJE

Foto: EwoudRooks

Geachte lezer,

's Zomers naar de dierentuin, 's winters naar het museum. Zie daar de klassieke seizoensinvulling voor gezinsuitstapjes. Dierenliefhebbers kunnen vanaf 24 november nu ook in het Groninger Museum hun hart ophalen. Niet dat we het museum ineens omdopen tot *Artlands*, maar in onze nieuwe tentoonstelling *Grrrom! Een tentoonstelling met een staartje* tonen we meer dieren dan er in een dierentuin passen. Het grote voordeel is dat ze niet weg kunnen lopen en zich ook niet kunnen verstoppen. Onze conservatoren hebben uit ons rijke depot dieren van allerlei slag bij elkaar gezocht: wetenschappelijke tekeningen, de geliefde huisdieren van Otto Eerelman maar ook moderne 'beestachtige' creaties die de spot lijken te drijven met de evolutie.

Dale Chihuly
Royal Blue Icicle Tower, 2015
 441 x 259 x 259 cm

© Chihuly Studio. Foto door Nathaniel Willson

Sinds de Verlichting in de achttiende eeuw is het besef dat wij levende wezens één grote familie vormen steeds meer doorgedrongen. De vergelijking met dieren valt niet altijd in ons voordeel uit. Veel van wat wij als exclusief menselijk beschouwen heeft de dierenwereld allang uitgevonden en op een hoger plan gebracht dan wij willen toegeven. Mooi om eens te kijken of de kunstwerken iets laten zien van de ontwikkeling die onze kijk op dieren heeft doorgemaakt: van afgebeeld object tot zelfstandig subject.

De natuur is ook de belangrijkste inspiratiebron voor onze Amerikaanse superstar Dale Chihuly. De man is een absolute legende onder liefhebbers van glaskunst en in zijn vaderland is hij een van de allerberoemdste kunstenaars. De permanente presentatie Chihuly Glass and Gardens in Seattle trekt jaarlijks maar liefst ca. 750.000 bezoekers. Twee keer heb ik de kunstenaar in zijn werkplaats mogen opzoeken. Een kort verslag van dat bezoek en mijn gesprek vindt u in dit magazine. Dale Chihuly heeft een niet te overschatten bijdrage geleverd aan de glaskunst van de afgelopen decennia. Terwijl ik dit schrijf is een groot vrachtschip met een breekbare lading via het Panamakanaal op weg naar Groningen. Ik vraag me af of het toeval bestaat: Het schip met de zeven(!) containers vol kunst heet *Enlightenment*.

Terwijl het glas per schip nadert, zal zeevaarder Abel Tasman per vliegtuig weer koers zetten richting Australië. Ruim een half jaar was zijn beeltenis, het enig bekende portret van de ontdekker uit Lutjegast, bij ons te gast. De Gemeente Grootegast en Singapore Airlines hebben er samen voor gezorgd dat het schilderij uit het gemeenschappelijke bezit van *National Gallery* en *National Library of Australia* in Canberra tijdelijk bij ons in het museum kon hangen. Het schilderij kwam tot ons als Jacob Gerritsz. Cuyp en vertrekt als een Dirck Dircksz. van Santvoort. Maar dit soort toeschrijvingskwesaties zijn uiteindelijk alleen voor kunsthistorici interessant. Als ambassadeur voor Australië heeft het portret zijn zegenrijke werk gedaan en als ambassadeur voor Nederland keert het terug naar de plek waar het thuishoort.

CHIHULY
8 DECEMBER 2018 T/M 5 MEI 2019

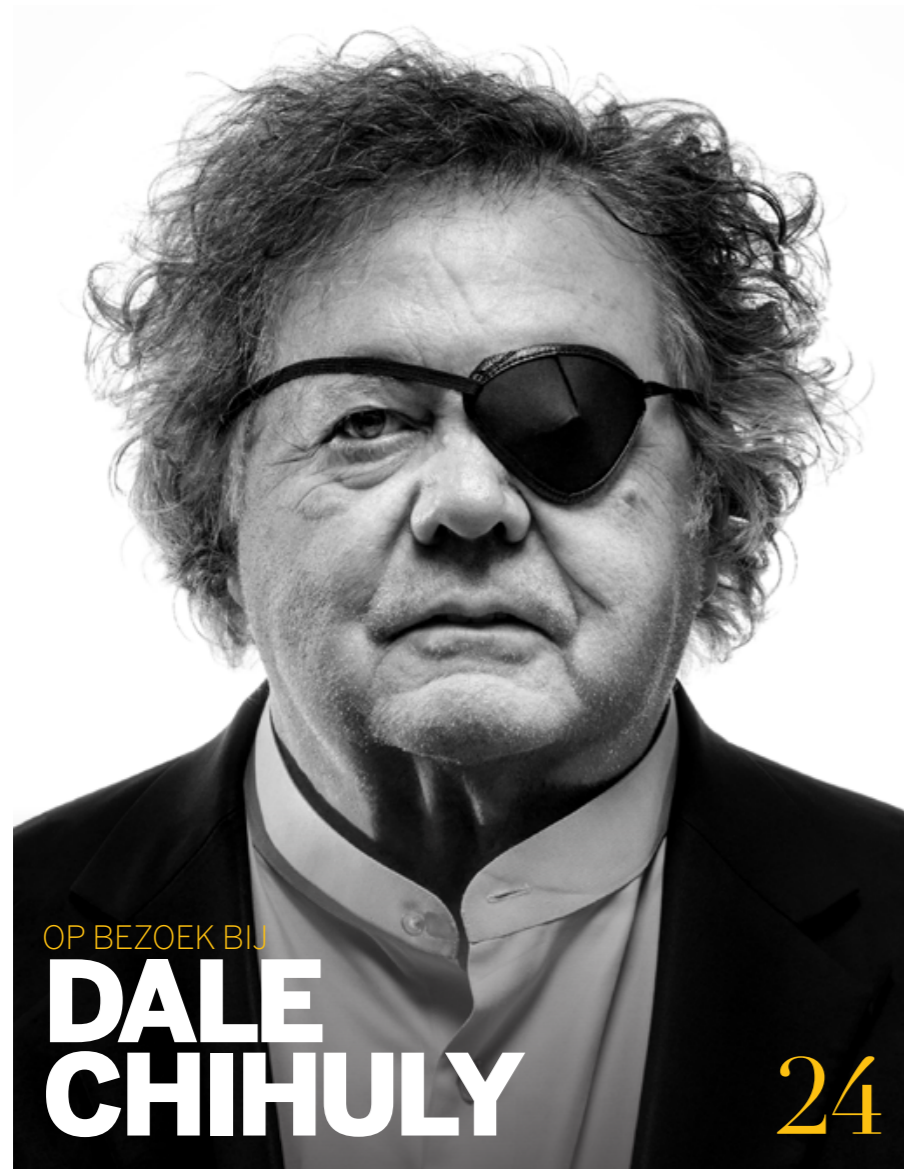

Dale Chihuly
Mille Fiori (detail), 2018
259 x 1280 x 609 cm
© Chihuly Studio. Foto door Scott Mitchell Leen

GRRROM!
EEN TENTOONSTELLING MET EEN STAARTJE
23 NOVEMBER 2018 T/M 31 MAART 2019

Peter Angermann: Walt Disney und Leonardo betrachten das Abendland, ca 1982; zeefdruk, 50 x 70 cm

OP BEZOEK BIJ

DALE CHIHULY

24

16

TEAM CHIHULY

EN VERDER

- EEN ODE AAN DE ZEE 31
- DE KOE, ICOON VAN NEDERLAND 42
- DE KOMST VAN DE COBRA 49
- KEITH HARING 50
- BRUIKLENNEN OP REIS 52
- CLAUDE VANHEYE, DVOTION 58
- VRIENDEN VAN HET GRONINGER MUSEUM 64
- GRONINGEN EN DE WEEK VAN HET KUNSTENAARS BOEK 66

MUSEUM & DIERENTUIN

34

EERELMANS BLAUWE DOG

46

TEAM 4 GRONINGER MUSEUM SALON

68

GEERTJE SMEDING DE WIJK IN

56

CHIHULY
8 DECEMBER 2018 T/M 5 MEI 2019

Dale Chihuly
Float Boat en Fiori Boat, 2012
Montreal Museum of Fine Arts, geïnstalleerd 2013
© Chihuly Studio. Foto door Terry Rishel

CHI HULY
8 DECEMBER 2018 T/M 5 MEI 2019

James Mongrain, Chihuly, Leslie Jackson Chihuly, en hotshop team
The Boathouse hotshop, Seattle, 2013
© Chihuly Studio. Foto door Scott Mitchell Leen

Dale Chihuly
Black Venetian with Saturn Orange Coils, 2006
76 x 33 x 38 cm
© Chihuly Studio. Foto door Teresa Nouri Rishel

TEAM CHI HULY

DOOR SUZANNE RUS

Dale Chihuly (1941) staat wereldwijd bekend om zijn vernieuwende en experimentele installaties van geblazen glas. De kunstenaar uit zijn creativiteit op meerdere manieren door het gebruik van verschillende materialen en heeft mede daardoor een grote invloed op anderen. De tentoonstelling CHI HULY geeft een compleet overzicht van zijn oeuvre. Dit artikel gaat verder in op zijn studiopraktijken en zijn drive om met andere kunstenaars en glasblazers samen te werken.

Venetië

Chihuly kwam al vroeg in zijn carrière in aanraking met het concept van werken in teamverband. Misschien als compensatie voor het vroege verlies van zijn broer en vader, heeft hij tijdens zijn carrière gezocht naar partnerschappen, die resulteerden in een surrogaatfamilie van glasblazers: *“Mijn vader was een vakbondsorganisator en werkte met een team. Misschien kwam mijn talent voor teamwork van hem?”*

In 1968, het jaar waarin hij afstudeerde aan de Rhode Island School of Design in Providence, ontving Chihuly een Fulbright Fellowship. Hij kreeg daarmee de kans om als eerste Amerikaanse glasblazer te werken in de Venini glasfabriek op het eiland Murano, voor de kust van Venetië. De negen maanden die hij doorbracht in de fabriek veranderden zijn kijk op glasblazen compleet. De meest kritische les die Chihuly bij Venini leerde was de centrale rol van het team die nodig is voor succesvol glasblazen. De puur fysieke eisen van het proces en constante aandacht, vereisen bekwame medewerkers die zeer nauw op elkaar ingespeeld zijn.

Twintig jaar later keerde de kunstenaar terug naar Venetië. Geïnspireerd door de Venetiaanse Art Deco-vazen uit de jaren 1920 en 1930, besloot Chihuly om eigen versies van de *Venetians* te ontwerpen. De volgende zomer nodigde hij Lino Tagliapietra uit, één van de grootste Venetiaanse glasblazers, om met hem te werken. Zo ontstond één van Chihuly's meest gewaagde series.

“Het hebben van de steun en vaardigheden van een groot team kan enorm bevredigend zijn. Ik ben verheugd dat ik met een zeer bekwaam en getalenteerd team van glasblazers kan werken, vooral nu ik zulke grote architecturale projecten en installaties doe. Glasblazen is een zeer spontaan, snel medium en je moet heel snel reageren. Dankzij mijn team lukt me dat.”

Een voorbeeld is het internationale project *Chihuly Over Venice*. Met een team van glasblazers reisde Chihuly naar glasfabrieken in Finland, Ierland, Mexico en Italië. Samen met lokale glasmaesters gebruikte de kunstenaar deze periode als een kans om te experimenteren en zijn glasininstallaties te innoveren door nieuwe vormen en technieken toe te passen. In september 1996 werden de *Chandeliers* geïnstalleerd op veertien locaties in Venetië.

Andy Warhol

Een andere belangrijke inspiratiebron aan het begin van Chihuly's carrière was Andy Warhol: “*Andy Warhol had een grote invloed op mij. Hij leefde toen ik jonger was en ik ruilde ooit werk met hem. Hij wilde een van de stukken in mijn galerie en ik deed dat graag. Hij heeft zoveel dingen gedaan en veel creatieve mensen beïnvloed. Hij heeft veel films gemaakt die mensen niet hebben gezien. Veel van die films zijn behoorlijk saai, maar ik denk nog steeds dat ze een enorme invloed hebben gehad op filmmakers. En toen deed hij het tijdschrift Interview. Het was erg avant-garde toen het uitkwam. Het beïnvloedde tijdschriften enorm. Hij had ook een band (Velvet Underground), een echte hippe groep, een van de*

eerste in zijn soort. Hij schreef een paar boeken, ontwierp schoenen en deed zelfs etalages. Ik vind zijn werk gewoon heel interessant en het heeft een blijvende indruk op me gemaakt.” Chihuly zag Warhols werk voor het eerst op de tentoonstelling *Raid the Icebox I, with Andy Warhol* in 1970 in het Museum of Art van de Rhode Island School of Design. Hier had Warhol een gedurfde installatie gemaakt met voorwerpen uit de vaste collectie van het museum, waarbij hij de keuze had uit vijfenveertigduizend objecten. Hij creëerde willekeurige groeperingen, waaronder stoelen en een verzameling schoenen, in hun opbergkasten. Schilderijen op rekken stonden naast stapels werken op zandzakken op de vloer. Daarnaast koos Warhol ook voor objecten uit de Indiaanse cultuur, waaronder manden, keramiek en Navajo-dekens. De installatie moet een enorme impact hebben gehad op Chihuly, die zelf als beginnend installatiekunstenaar zijn ideeën in glas probeerde te ontwikkelen.

The Boathouse

Warhol had ook invloed op de studiopraktijken van Chihuly. Zijn hotshop is gesitueerd in een oude, omgebouwde botenfabriek en ligt aan Lake Union in Seattle. The Boathouse

Dale Chihuly
Ponti Duodo e Barbarigo Chandelier, 1996
 335 x 122 cm
 Venice
 © Chihuly Studio. Foto door Russell Johnson

‘Ik wist dat als ik de *Baskets* dun maakte, ik ze meer kon manipuleren. Eerst sloeg ik ze met een slagplankje om ze een beetje te bewerken. Maar ik ontdekte al snel dat als ik gewoon de hitte van de oven en het vuur gebruikte, ik hetzelfde effect kon krijgen en het mooier was.’

is een drukke werkplaats met verschillende werknemers, waarbij ieder individu een essentiële rol speelt in het glas-blaasproces. Chihuly zelf blaast nauwelijks meer glas; door een zwaar auto-ongeluk in 1976 verloor hij het zicht aan één oog. In de ‘hotshop’ is Chihuly de dirigent en stuurt hij een team van maximaal zeventien glasblazers en assistenten aan. Daarnaast werkt hij samen met onder andere schilders, timmermannen en metaalbewerkers. Samen worden ze ‘Team Chihuly’ genoemd.

The Boathouse doet denken aan Warhols studio in New York, The Factory, waarin het verlangen naar absolute creatieve vrijheid een zeer belangrijke rol speelt: *“Ik had nooit echt de bedoeling dat mijn studio zo groot zou worden. Aan de andere kant, ik laat het zo groot worden. Om te doen wat je wilt doen, moet je vaak vrijheid hebben. En dus heb ik de vrijheid de middelen te gebruiken om te maken wat ik wil.”*

The Boathouse is niet alleen een zogenaamde hotshop en het productietatelier van de kunstenaar. Het is ook de plek waar zijn verzamelingen, inspiratiebronnen en glaskunst laat samenkomen. Een belangrijk voorbeeld is de *Northwest Room*. In deze ruimte toont Chihuly zijn diepe waardering voor de Amerikaans-Indiaanse kunst en cultuur. Zijn collectie Amerikaans-Indiaanse manden, dekens van het merk Pendleton Woolen Mills en foto’s van inheemse volkeren van Noord-Amerika door

Edward S. Curtis combineert hij met zijn eigen glaswerken. De glazen *Baskets* zijn geïnspireerd op de Amerikaans-Indiaanse manden. De geweven manden storten onder hun eigen gewicht in, waardoor Chihuly op het idee kwam om dit effect in glas vast te leggen. *“Ik wist dat als ik de *Baskets* dun maakte, ik ze meer kon manipuleren. Eerst sloeg ik ze met een slagplankje om ze een beetje te bewerken. Maar ik ontdekte al snel dat als ik gewoon de hitte van de oven en het vuur gebruikte, ik hetzelfde effect kon krijgen en het mooier was.”*

Faxes

Een van de sleutels tot het creatieve proces van Chihuly vormen zijn schetsen en notities. De kunstenaar noemt deze tekeningen *faxes*. Waar hij ook is, kan hij zijn ideeën op elk moment van de dag via fax versturen. Soms brengen deze tekeningen zijn plannen en ideeën voor nieuwe installaties of sculpturen in kaart. Veel vaker beschrijven ze projecten die, vanwege hun omvang, moeilijkheidsgraad en ambitie, een grote mate van samenwerking en communicatie vereisen tussen Chihuly, de opdrachtgevers en zijn medewerkers in zijn studio in Seattle. De tekeningen weerspiegelen daarmee een ontwerpgevoel dat niet alleen instinctief is, maar ook ten alle tijde uitgevoerd kan worden door zijn team. Deze intense en ingewikkelde manier van teamwork stelt Chihuly in staat om al ruim vijftig jaar op grote schaal sculpturaal glas te maken. **G**

Northwest Room
The Boathouse, Seattle, 1999
© Chihuly Studio. Foto door Claire Garoutte

James Mongrain, Chihuly, en Andrea Lesnett
The Boathouse hotshop, Seattle, 2013
© Chihuly Studio. Foto door Scott Mitchell Leen

Op bezoek bij DALE CHIHULY

DOOR ANDREAS BLÜHM

Vanaf Schiphol is er een rechtstreekse vlucht naar Seattle. Het was mijn tweede bezoek aan het atelier van de kunstenaar en ik was dus al een beetje voorbereid. Chihuly woont en werkt in een voormalig boothuis in Seattle, de grootste stad in de staat Washington, op de landkaart helemaal boven links. De dichtstbijzijnde grotere stad is Vancouver in Canada.

Natuurlijk liggen alle boothuizen aan het water, toch zijn er maar een paar die zo'n spectaculair uitzicht bieden. Vanaf het terras kijk je uit op Lake Union. Boven je hoofd dendert het verkeer over de Ship Canal Bridge. Van buiten is niets te zien van wat zich binnen afspeelt. Wie de deur van het onopvallende gebouw binnengaat, staat meteen midden in de werkplaats. Ovens staan te branden, medewerkers lopen heen en weer. De keurig gesorteerde pigmenten en andere materialen staan in grote rekken en er knippert een oude neonreclame. Uit speakers klinkt luide muziek. Waarschijnlijk was ik zonder Chihuly nooit op het idee gekomen om Seattle te bezoeken. De stad, bekend van film

(*Sleepless in ...*) en televisie (*Grey's Anatomy*), blijkt echter een zeer aantrekkelijke bestemming. Seattle ligt te midden van bos en bergen, aan de inhammen van de Puget Sound, een baai die in directe verbinding staat met de Stille Oceaan. De pas gerenoveerde Space Needle met zijn nieuwe glazen draivoet op 150 m hoogte heeft het door Frank Gehry ontworpen Museum of Pop Culture als buurman. Daar weer naast heeft Dale Chihuly zijn permanente tentoonstelling, Chihuly Garden and Glass, dat zo'n 750.000 bezoekers per jaar trekt!

Eindcontrole

Het atelier van de kunstenaar is niet openbaar toegankelijk. Dat is begrijpelijk maar toch ook jammer. Want het is niet alleen leerzaam om te zien hoe zijn team hier werkt onder leiding van de meester, het verhoogt ook nog eens je respect voor het vakmanschap. Veel glasmakers en glasblazers in het team zijn zelf kunstenaars van naam en faam. Volgens Chihuly zijn het de beste ter wereld. Tegelijkertijd ontgaat hem niets en zijn eindcontrole is genadeloos. Alles wat niet aan de hoogste eisen voldoet, verdwijnt in de afvalbak.

Dale Chihuly's studio, Seattle, 2017
© Chihuly Studio. Foto door Scott Mitchell Leen

Tijdens mijn eerste bezoek werden er *Rotolo* gemaakt, dit keer zijn de *Persians* aan de beurt. Voor beide objecten is een goed op elkaar ingespeeld team noodzakelijk – alleen is het niet te doen: *Rotolo* behoren tot de zwaarste glasobjecten die met de hand kunnen worden gemaakt. Als leek ken ik de vaktermen niet, maar ik zal proberen het proces te beschrijven. Voor de *Persians* wordt eerst een klomp glas ter grootte van een fles verwarmd en een tweede medewerker giet in een continue beweging een dunne straal vloeibaar glas daarover heen. Dat alles gaat in een gelijkmatig draaiende beweging. Daarna gaat deze combinatie de oven in, wordt weer verwarmd. Vervolgens wordt er een bol van geblazen, die wordt opengesneden, opnieuw verwarmd en dan zo snel gedraaid dat de glasmassa zich opent als een golvende, platte bloem. De serie waar ik mee mocht kijken was vooral in blauwtinten, maar er zijn, als altijd bij Chihuly, heel veel verschillende nuances. Een glasblazer in een vuurvast pak neemt het object over en plaatst het in een andere minder hete oven om langzaam af te koelen.

Ervaring

Tijdens het werk schalt er popmuziek door de werkplaats, vooral uit de jaren 1970 en 1980. Chihulys favorieten zijn

de Beatles, Donovan, Bob Dylan en Patti Smith. De manier waarop de glasmakers samenwerken heeft wel iets van een dans. Ik moest denken aan het boek *The Ape and the Sushi Master* van Frans de Waal. Daarin schrijft de beroemde primatoloog dat ook de dierenwereld cultuur kent. Cultuur in de betekenis van niet-aangeboren, aangeleerde vaardigheden. De sushi master traint jarenlang om precies die instinctieve handbeweging te verwerven die gewenst is. Het bewustzijn wordt bijna helemaal uitgeschakeld. Ook glasmakers hebben jaren ervaring nodig om die ogenschijnlijke lichtheid in hun bewegingsreeksen te ontwikkelen.

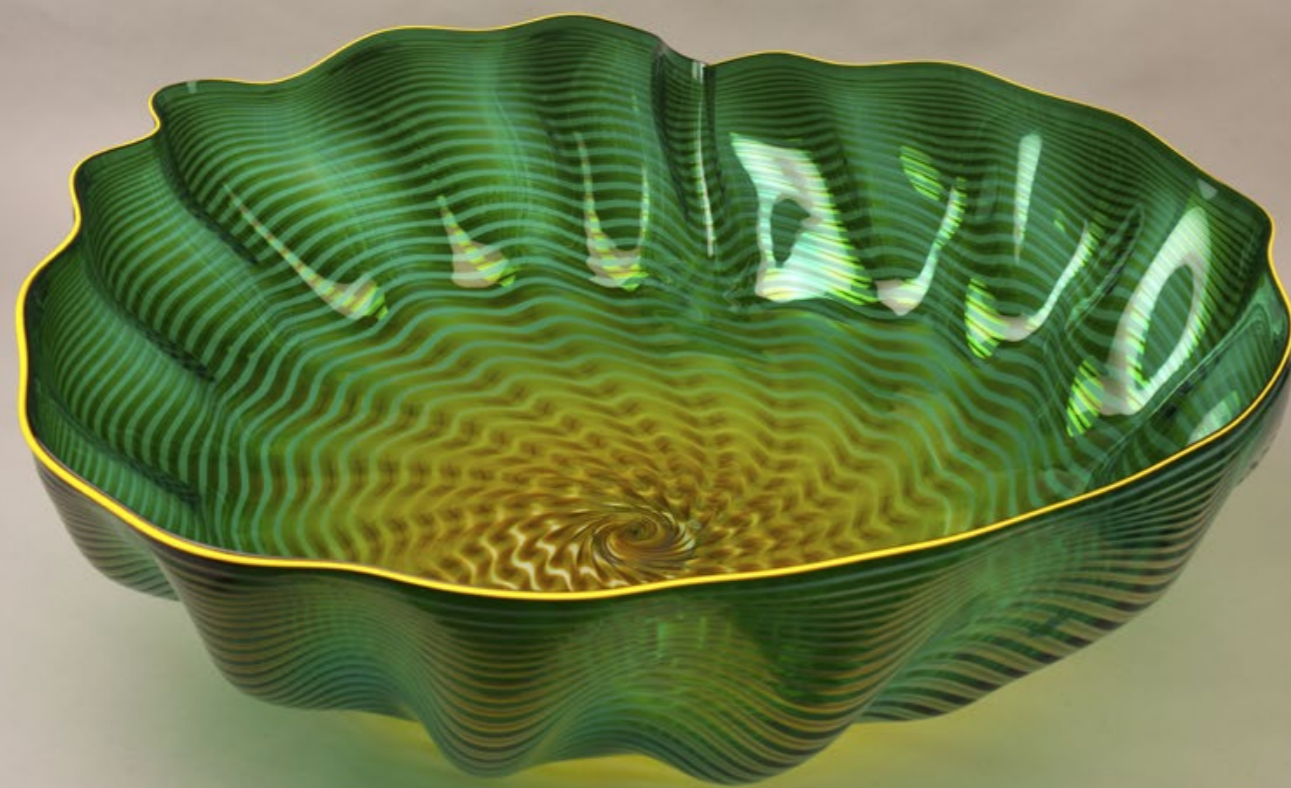
Ik had mijn negenjarige zoon Florian meegenomen. Die kreeg meteen een veiligheidsbril opgezet en mocht meehelpen. Dat liet hij zich geen twee keer zeggen. Hij werd aangevuurd door de high fives van die grote Amerikanen. Ze waren zo aardig om te roepen: „He is a natural!“. Florian weet in ieder geval nu wel wat hij later wil worden. Als het ons lukt om met de tentoonstelling over Dale Chihuly de fascinatie over te brengen voor diens meesterschap en voor glas als kunstenaarsmedium, dan hebben we straks vast snel een nieuwe generatie succesvolle glasmakers in Nederland. [G](#)

CHIHLULY
8 DECEMBER 2018 T/M 5 MEI 2019

Rotolo in Evelyn Room
The Boathouse, Seattle, 2015
© Chihuly Studio. Foto door Scott Mitchell Leen

“Als je met heet glas en de natuurlijke eigenschappen ervan werkt, gaat het voorwerp lijken op iets dat uit de zee is gekomen.”

Dale Chihuly
Bottle Green Seaform with Marigold Lip Wrap, 1997
25 x 70 x 67 cm, Koninklijke Verzamelingen, Den Haag

EEN ODE AAN DE ZEE

DOOR MURIEL RAMUZ

Zeven zeecontainers en vijftien vrachtwagens waren er nodig om alle objecten en installaties van Chihuly Studio in Seattle naar Groningen te transporteren. Voor de tentoonstelling CHIHULY is er één ander bruikleen aangevraagd en dit object was een stuk minder lang onderweg. Het werk *Bottle Green Seaform with Marigold Lip Wrap* (1997) maakt al meer dan twintig jaar deel uit van de Koninklijke Verzamelingen in Den Haag.

Marshallplan

Op 28 mei 1997 brachten toenmalig president Bill Clinton en zijn vrouw Hillary een bezoek aan Den Haag om het Marshallplan te herdenken. In de Ridderzaal werd plechtig stilgestaan bij de steun van de Verenigde Staten aan de economische wederopbouw van Europa in 1948. In het kader van dit 50-jarig jubileum schonk Bill Clinton toenmalig koningin Beatrix een bijzonder cadeau: een groen gegolfde schelpvormige schaal van de Amerikaanse kunstenaar Dale Chihuly.

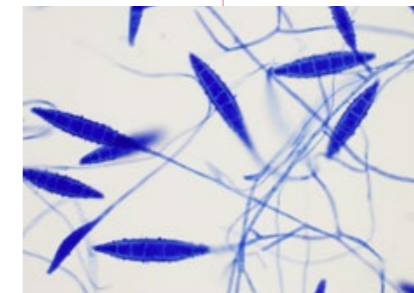
Seaforms

Chihuly ontwikkelde zijn *Seaforms* in de zomer van 1980 aan de Pilchuck Glass School in Stanwood, Washington. Ze zijn onlosmakelijk verbonden met de *Baskets* serie waar hij in 1977 mee begon. De inspiratie voor deze serie vond hij in een collectie Indiaanse manden van de Washington State History Museum. Deze manden waren zacht en oud en Chihuly besloot hun vorm en asymmetrie door middel van hitte na te bootsen in glas. In een zoektocht naar de grenzen van de helderheid en dikte van het materiaal experimenteerde Chihuly in 1980 met het gebruik van mallen (zogenaamde *optic molds*). Theoretisch gezien kon hij zijn *Baskets* dunner maken omdat het glas sterker werd van de geribbelde structuur die de mal afdruckte in het materiaal. Optisch deden de vormen echter opeens heel sterk aan schelpen denken en de werken waar Chihuly eerst nog naar refereerde als *Baskets*, werden *Seaforms*.

Ook al associëren we een mal misschien niet direct met creatieve vrijheid, na het gebruik gaat het vaste patroon ervan eigenlijk direct weer verloren. De structuur van het glas ondergaat een transformatie die wordt aangestuurd door vuur, hitte, beweging, zwaartekracht en middelpuntvliedende kracht. De vormen die eruit ontstaan zijn uniek en organisch en belichamen een onvoorspelbaarheid die de natuur eigen is. Chihuly onderzocht niet alleen de mogelijkheden van het medium maar ook de dunne lijn tussen het verstilde en het levende, het statische en het organische. De *Seaforms* lijken op schelpen of onderzeese begroeiing en Chihuly speelt met de vraag of ze van de menselijke hand of de natuur afkomstig zijn. Hoe dan ook is elke *Seaform* een ode aan de zee.

De sprookjesachtige glaskunst van Dale Chihuly deed kunstdocent Xandra Donders en toekomstig arts-microbioloog Edwina Doting denken aan micro-organismen onder de microscoop. Ze zien er prachtig uit, maar kunnen verwoestende gevolgen hebben. 'De andere kant van schoonheid,' die willen ze laten zien.

Als meisje keek Xandra Donders al vol bewondering naar de plakjes menselijk weefsel die haar vader, oogarts, onder de microscoop bekeek. Het waren doorsneden van de vreselijkste ziektes, maar ze zagen er zo prachtig uit. Toen de kunstenaar en docent aan de Klassieke Academie jaren later de glaskunstwerken van de Amerikaan Dale Chihuly bekeek, deden ze haar onmiddellijk aan de 'coupes' van haar vader denken. Het zijn explosies van kleur, met talloze vertakkingen. Zou het niet mooi zijn om samen met haar studenten van de Klassieke Academie een link te leggen tussen kunst en geneeskunde? "Kunst en geneeskunde zijn twee eilandjes," zegt ze. "Ik zie het als mijn taak om zulke eilandjes met elkaar te verbinden. Ze kunnen leren van elkaars manier van waarnemen."

Micro-organismen

Ze belde Edwina Doting, arts-microbioloog in opleiding bij het UMCG, die meteen enthousiast was. Doting doet onderzoek naar handhygiëne (het belang van handen wassen), wat betekent dat ze veel en vaak bezig is met het bestuderen van micro-organismen onder de microscoop. Daarbij heeft ze een grote interesse in kunst. "Van jongs af aan, mijn ouders hadden een atelier en galerie." Een artistieke blik kan leerzaam zijn voor geneeskundestudenten, daar is ze van overtuigd. "De kunstenaar heeft oog voor detail. Dat is heel belangrijk in de geneeskunde. Je vraagt niet alleen aan de patiënt wat hem scheelt, maar je let ook heel goed op wat je aan hem ziet en hoe hij zich gedraagt."

De studenten van de Klassieke Academie, die in hun opleiding leren over technieken, kleurgebruik en compositie, gaan zien wat Donders 'de andere kant van schoonheid' noemt. "Dat mooie beeld, wat zit daar achter? Wat doet die bacterie met zijn bijzondere vorm eigenlijk als hij zich in je lichaam nestelt?" Hoe verschillend beide vakgebieden ook lijken, ze hebben iets belangrijks gemeen, vertellen Donders en Doting. In de geneeskunde en de kunst speelt toeval een grote rol. "Vaak ontstaan de mooiste kunstwerken tijdens het experimenteren. De kunstenaar wil een bepaalde kant op, dat wordt niks, en vervolgens slaat hij een heel ander pad in en ontstaat er iets spannends."

Doting: "Zo werkt het ook bij grote medische ontdekkingen. Neem nu penicilline. Alexander Fleming was bezig met een onderzoek naar stafylokokken, en zag op een dag dat rond zijn schimmel alle bacteriën verdwenen waren. Als hem dat niet was opgevallen, hadden we misschien nooit penicilline gehad."

Anders kijken

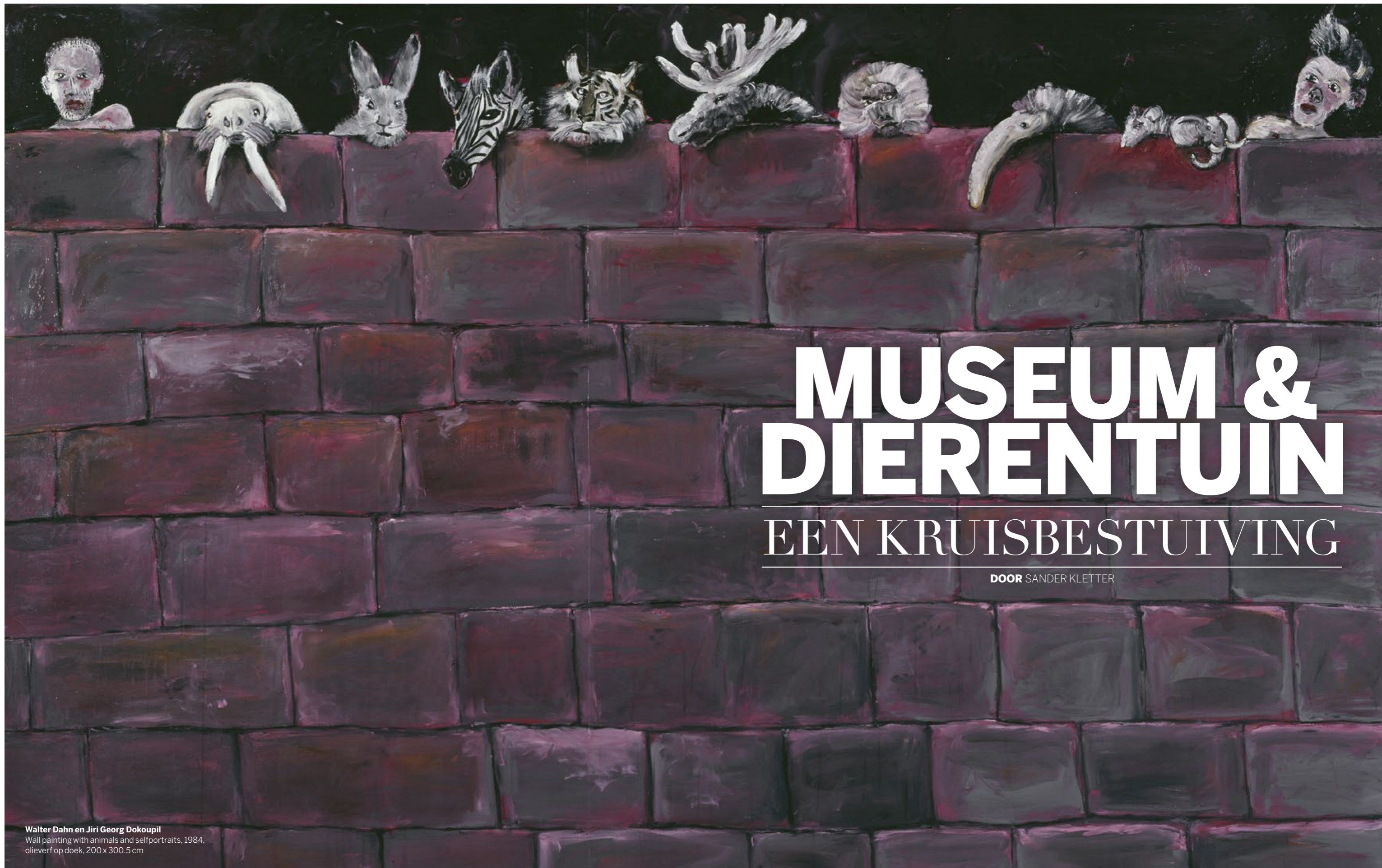
In december is de tentoonstelling van Dale Chihuly in het Groninger Museum geopend. Een paar maanden later, op 23 april, begint het project van Donders en Doting. Ook geeft aquarellist Dorry van de Winkel een les. Studenten gaan eerst de tentoonstelling bekijken, zonder al te veel informatie vooraf. "Met een onbevangen blik, zichzelf vragen stellend als: waar doet dit beeld me aan denken, wat voel ik erbij?" zegt Donders. Daarna gaan ze foto's van bacteriën onder de microscoop bekijken. Daar krijgen ze uitleg bij over wat ze zien: de bacterie die chlamydia veroorzaakt, bijvoorbeeld. En dan weer terug naar de beelden van Chihuly. Kijken ze daar nu anders naar? Donders en Doting willen niet alleen studenten uitdagen om hun blik te verbreden, maar ook het grotere publiek. Daarom

komt er een open atelier, waar geïnteresseerden na het zien van de tentoonstelling zelf creatief aan de slag kunnen met de studenten. En er komt een expositie, wellicht in het UMCG. Hoe meer mensen de schoonheid van de micro-organismen gaan zien, maar vooral het verhaal erachter, hoe beter. "Misschien gaan we foto's laten zien van kunstenaars die overleden aan infecties. Dat gebeurde niet alleen in het verleden, maar nog steeds."

Waarom het belangrijk is dat mensen dat zien? Omdat het besef van de ernst ervan lijkt te verdwijnen, zegt Doting. "Steeds meer mensen zijn sceptisch over de noodzaak van vaccinaties. Dat heeft ermee te maken dat we zelden meer zien hoe verwoestend het effect van een bacterie kan zijn. Ziekten als hiv, syfilis en chlamydia raken duizenden mensen, maar dat is lang niet bij iedereen bekend. Heel zorgwekkend. Ik vind het belangrijk dat mensen er weer meer van doordrongen raken." De kans is klein dat Dale Chihuly ooit aan chlamydia of syfilis heeft gedacht bij het maken van zijn glaskunstwerken. Hij liet zich bijvoorbeeld inspireren door de mooie tuinen waar hij opgroeide. "Zijn werk is vrolijkmakend, het gaat echt over schoonheid. Ik ben wel heel benieuwd wat hij ervan vindt dat wij het in verband brengen met bacteriën en ziektes," zegt Donders. "Als hij naar Groningen komt, hoop ik dat we het hem kunnen vragen."

Kijken door de bril van de arts-microbioloog en de kunstenaar

DOOR DORIEN VRIELING BEELD ROMAN HAGEMAN

MUSEUM & DIERENTUIN

EEN KRUISBESTUIVING

DOOR SANDER KLETTER

Walter Dahn en Jiri Georg Dokoupil
Wall painting with animals and selfportraits, 1984.
olieverf op doek, 200 x 300.5 cm

Otto Eerelman, St. Bernardpup, 1924, olieverf op doek, 60 x 40 cm.

Uit de collectie van het museum is een selectie gemaakt van beeldende kunst en toegepaste kunst, waarin het dier de hoofdrol vervult. De tentoonstelling biedt een curieus en veelsoortig overzicht van dieren, als ware het een dierentuin. Ze zijn er in alle hoedanigheden, bestaande uit tekeningen, prenten, aquarellen, schilderijen, foto's, sculpturen, aardewerk en installaties. Het laat zien dat het dier een volwaardige inspiratiebron is en is geweest, voor kunstenaars uit alle delen van de wereld, vanaf de zestiende eeuw tot heden.

Perfect realisme

Het dier treffen in details, in zijn beweging en in zijn karakter vormde eeuwenlang een belangrijke uitdaging. Op de tentoonstelling zijn fraai getekende vogelstudies te zien van onder meer Adriaen Collaert en Pieter Holsteijn uit de zestiende en zeventiende eeuw. De Groningse kunstenaar Otto Eerelman is een van de kunstenaars in Nederland, die in de late negentiende eeuw en in het begin van de twintigste eeuw, de kroon spande in dit genre. Hij ontwikkelde zich tot alom erkend specialist in het schilderen van honden en paarden. De schilderijen van Eerelman laten een ongekende perfectie zien in realistische weergave. De kunstenaar was een meester in stofuitdrukking. Hij beheerste ieder detail van de dierlijke anatomie. Heel overtuigend is bijvoorbeeld zijn *St. Bernardpup* uit 1924. De wolharige vacht is levensecht weergegeven. Eerelman weet bovendien het waakzame karakter van dit type hond te treffen.

Eerelman had geen aspiraties om de kunst te vernieuwen. Hij geniet nu daarom slechts bescheiden bekendheid. Hij stond wel in contact met ambitieuze tijdgenoten als Jozef Israëls en Hendrik Willem Mesdag, de voormannen van de Haagse School. Zelf nam hij genoegen met het overigens lucratieve pad van opdrachtkunstenaar.

Abstractie

In de eerste zaal komen liefhebbers van natuurgetrouwe kunst zeker aan hun trekken met zeven schilderijen van Eerelman, in combinatie met werken van negentiende-eeuwse kunstenaars als Anton Mauve, Willem Roelofs en Albertus Verhoesen. Maar vanaf de tweede zaal maakt de tentoonstelling duidelijk dat er veel meer is gedaan met het dier als inspiratiebron. De explosie van vernieuwende stijlen, die vanaf het eind van de negentiende eeuw op gang kwam, heeft immers definitief de verplichtende werkelijkheidsgetrouwe weergave ondermijnd. In de tweede zaal is er van de Nederlander Carel Visser een houtsnede te zien, die geometrisch abstract oogt. Zes egaal

GRRROM!
EEN TENTOONSTELLING MET EEN STAARTJE
23 NOVEMBER 2018 T/M 31 MAART 2019

grijze onregelmatige vierhoeken zijn zodanig geordend, dat de vorm van een slang wordt gesuggereerd. Binnen de context van deze tentoonstelling herken je het kronkelende beest direct. Het staat lijnrecht tegenover de realistische weergave van Eerelman, maar het is vanwege de doordachte eenvoud beslist niet minder fraai.

Expressionistische vervorming

Het schilderij *Wall painting with animals and selfportraits* van de Duitser Walter Dahn en de Tsjech Jiri Georg Dokoupil is net als de slang van Visser een voorbeeld van een vervormde werkelijkheid. Wat gelijk opvalt is dat de zelfportretten van de kunstenaars, helemaal links en rechts, min of meer hetzelfde formaat hebben als de koppen van de dieren. Ook de dierenkoppen hebben onderling vergeleken ongeveer dezelfde grootte. Waarom? Simpelweg omdat de kunstenaars dat zo willen. Ze hebben de verhouding van mens en dier ten opzichte van elkaar veranderd, omdat dit voor de originele anekdote van het schilderij goed uitkomt. Het doek behoort tot de serie *Tierbilder*, waarin de kunstenaars samen met enkele dieren over een hoge muur kijken. Bij elk opvolgend schilderij in de serie is de muur hoger. Op het moment dat de muur het doek vrijwel geheel opvult, vonden de kunstenaars het tijd om aan een nieuwe serie schilderijen te beginnen. Het verhaaltje van het schilderij lijkt flinterdun. Of toch niet? Mogelijk verwijzen Dahn en Dokoupil met de geschilderde muur naar de Berlijnse Muur. Best spannend, omdat het humoristische schilderij dan ineens tevens een politieke lading krijgt. Er is geen poging gedaan om de dieren levensecht weer te geven. Ze zijn herkenbaar, maar ogen vooral als een komische karikatuur van elke diersoort.

Het enorme doek is door het museum aangekocht in 1984, nadat het duo er hetzelfde jaar had geëxposeerd. Dahn en Dokoupil behoren tot de generatie van de zogenaamde Nieuwe Wilden. Dat was een kunstenaarsstroming in de jaren tachtig van de vorige eeuw. Het blies het ruige karakter van het fauvisme en expressionisme van begin twintigste eeuw nieuw leven in op reusachtig formaat. Het werk van de Nieuwe Wilden was een felle reactie op de visie dat schilderkunst zijn langste tijd had gehad. Enkele avant-garde stromingen uit de jaren zeventig, zoals minimal art en conceptuele kunst namen dat standpunt in.

Naast proportionele vervorming is vooral ook het grote schildergebaar een kenmerk van het werk van de Nieuwe Wilden. Elke kwaststreek leidt zijn eigen leven en mag worden opgemerkt. De verfhuid is voor de Nieuwe Wilden geen imitatie

Paul Blanca, Pollo sin cabeza, selfportrait, 1989, foto, 95 x 97 cm

van de werkelijkheid, maar een wereld op zich met eigen bestaansrecht. Hoe anders was dat in het werk van Eerelman, waarin individuele penseelstreken niet zichtbaar zijn en verfdiende om tot realistisch ogende stofuitdrukking te komen.

Diersymboliek

Van het idee om het dier te verbinden met het genre van het zelfportret zijn verschillende voorbeelden te zien op de tentoonstelling. Van de Zuid-Afrikaan Breyten Breytenbach is er *Old King Breyten* uit 1966. De kunstenaar beeldt zichzelf af met het zwaar behaarde bovenlijf van een gorilla, en het piemelnaakte onderlijf van een mens. Het opgezwollen achterhoofd van de gorilla is gewond, dat blijkt uit een opzichtig daaromheen gezwachteld verband. Het is symboliek waarmee de kunstenaar uit dat hij zichzelf als een intelligent maar hulpeloos wezen beschouwt. Breytenbach schilderde in de jaren zestig wel vaker gedochten en gehavende wezens om uiting te geven aan zijn gebroken hart. Zo bekritiseerde hij wat mis was in de samenleving van zijn vaderland. Hij was in de jaren zestig een fel tegenstander van apartheid en daarom niet welkom in Zuid-Afrika. Tegen zijn zin in leefde hij in ballingschap in Parijs.

Van de Nederlandse fotograaf Paul Blanca is *Pollo sin cabeza, selfportrait* te zien uit 1989. De titel betekent letterlijk kip zonder kop. Op de dramatisch belichte foto zien we een kip met wijd uitgespreide vleugels, zijn laatste stuip-trekkingen makend nadat zijn kop is afgehakt. Het past in het oeuvre van de fotograaf waarin angst, wreedheid en pijn jarenlang de thematiek vormde. Met deze gruwelijke foto verwijst Blanca vermoedelijk naar zijn onstuimig spontane leven in de jaren tachtig, waarmee hij zichzelf keer op keer in de problemen bracht.

Raadselachtige olifant vol ideeën

Minder eenvoudig te duiden dan de zelfportretten van Blanca en Breytenbach is *Body Armour* van de Engelse kunstenaar Paul Perry uit 1994. Een driedimensionaal staketsel neemt de herkenbare vorm van een olifant aan, nadat er een wit gewaad overheen is gedrapeerd. Het is gemaakt van kevlar, hetzelfde materiaal waarvan kogelwerende vesten worden gemaakt. De witte stof is aan de onderzijde afgezet met een brede baan opengewerkt kant. Het geheel lijkt te zweven boven een vloer van stro. Het is een kunstwerk met een hoog conceptueel gehalte. Dit betekent dat het idee van de kunstenaar achter het kunstwerk minstens even belangrijk is als zijn visuele verschijning.

De olifant maakte omstreeks 1993-1994 deel uit van TAZOO, *Temporary Autonomous Zoo*. Een van de tentoonstellingen van dit project bestond uit robotachtige beesten, die waren geplaatst in een dierentuin. Daarmee stelde Perry de problematiek van de maakbare natuur aan de orde, waarin de mens ingrijpt, onder meer met behulp van genetische manipulatie. Toen kunstcriticus Cornel Bierens de olifant in 2002 in een heel andere context geplaatst zag, kreeg hij de associatie met een witkanten superplie, het gewaad dat priesters over een toga dragen in de katholieke kerk. De installatie deed hem tevens aan Boeddha denken, die in een droom van zijn zwangere moeder in de vorm van een witte olifant uit de hemel neerdaalde. Bierens associeerde dit alles bij elkaar in een recensie in *NRC Handelsblad* over een museumtentoonstelling, waarbij kunstenaars zich hadden laten inspireren door de heilige Franciscus.

De witte olifant wordt door Perry blijkbaar ingezet binnen verschillende inhoudelijke contexten. Het kunstwerk bezit de magische eigenschap zich als een kameleon te kunnen aanpassen. De tegenstelling tussen kevlar en kant roept al de nodige vragen op. De vorm doet dat ook. De gestileerde totaalvorm heeft iets weg van een olijke speelgoedolifant, tegelijkertijd doet de witte olifantskop met de rond uitgeknipte oogopeningen ook denken aan het masker van de Ku Klux Klan. Een en ander biedt een beschouwer zonder voorkennis alle ruimte om de fantasie de vrije loop te laten.

Een idee achter de kunst van Perry is dat het multi-interpreteerbaar is, voor meerdere uitleg vatbaar.* Het werk is daarmee wezenlijk anders dan het eenduidige realisme van Eerelman. De presentatie van *Body Armour* in verschillende contexten, gegoten in een vorm die uiteenlopende associaties oproept is dan ook geen toeval. In een interview in 2001 verklaarde Perry zeer geïnteresseerd te zijn in 'hoe stervelingen de wereld van objecten om zich heen waarnemen.'

In hetzelfde interview voegde de kunstenaar toe dat het project TAZOO gaat over de vergelijking van het instituut museum met het instituut dierentuin. De overeenkomst is dat beiden conserveren, de een ons cultureel erfgoed en de ander ons biologisch erfgoed, aldus Perry. Die vergelijking gaat zeker op. Maar er is meer. Dieren worden verzameld voor een dierentuin, net als kunstwerken voor een museum. In een dierentuin zitten allerlei dieren, niet alleen ter lering maar ook om naar te kijken. Het zijn levende visuele plaatjes. Het idee achter beide instituten is dus zeer vergelijkbaar. Ze delen bovendien een stuk historie. Dierentuinen zijn ongeveer gelijktijdig met de eerste schatkamers, de latere musea, ontstaan. De combinatie van beiden is verrassend. **G**

GRRROM!
EEN TENTOONSTELLING MET EEN STAARTJE
23 NOVEMBER 2018 T/M 31 MAART 2019

Paul Perry, Body Armour, 1994,
installatie van Kevlar en kant

Anton Mauve. De melkbocht, ca 1858-1888, aquarel, 62,3 x 44 cm, legaat J.R. Tonkes sinds 1927.

GRRROM!
EEN TENTOONSTELLING MET EEN STAARTJE
23 NOVEMBER 2018 T/M 31 MAART 2019

43

DE KOE

ICOON VAN NEDERLAND

DOOR JULIA DIJKSTRA

In voorbereiding op de tentoonstelling *Grrrom! Een tentoonstelling met een staartje* viel het aantal koeien in de collectie meteen op. Was dit toeval? Nee, zo bleek. Een kunsthistorisch verhaal met een cultuurhistorisch randje.

Het zeventiende-eeuwse 'veestuk'

Al vanaf de zeventiende eeuw speelt de koe een hoofdrol in de Nederlandse schilderkunst. Veelvuldig staat het dier afgebeeld op zogenaamde 'veestukken', een typisch Hollands specialisme voortgekomen uit de landschapsschilderkunst. De meest belangrijke dierschielders van de zeventiende eeuw zijn Albert Cuyp en Paulus Potter. De koe is overigens niet het enige dier dat wordt geportretteerd, ook paarden, schapen, geiten, varkens, kippen en ander pluimvee worden vastgelegd. De populariteit van de veestukken heeft vermoedelijk te maken met het feit dat de Nederlandse veestapel verantwoordelijk was voor een groot deel van de economische voorspoed van de Republiek. De export van melk, boter en

kaas bracht veel winst. Zodoende werd de koe omarmd als het nationale symbool van de economische voorspoed van de Gouden Eeuw.

Figuranten in een geïdealiseerd landschap

Met het afnemen van de welvaart eind zeventiende eeuw verloren de veestukken ook aan populariteit. Het duurt ruim een eeuw voordat er weer aandacht is voor de koe. Deze hernieuwde belangstelling komt met de negentiende-eeuwse Romantische schilders, die weer oog krijgen voor de natuur. Hoewel de koe nauwkeurig wordt bestudeerd, zo getuigen de tekeningen van Hendrik Voogd (1768-1839), blijven de beesten eerst nog figuranten in geïdealiseerde landschappen. Hier komt verandering in met de komst van gespecialiseerde dierenschielders. Zo bekwaamt Albert Verhoesen zich in het schilderen van gevogelte, Wouterus Verschuur profileert zich als paardenschilder en doen Pieter Gerardus van Os en zijn zoon Pieter Frederik hun naam eer aan als koeienschielders.

Hendrik Voogd, Staande koe (studie), ca. 1788-1839, zwart krijt op papier, 19,4 x 27,8 cm.

Jacobus Leveck, Roodbonte stier, 1656, olieverf op paneel, 50 x 72 cm, collectie Hofstede de Groot, bruikleen Gemeente Groningen sinds 1932.

Waar het Nederlandse
landschap is, daar
is de koe. En wij
zijn er trots op!

De zeventiende-eeuwse veestukken nemen zij als inspiratie. Het succes van dergelijke werken wordt vermoedelijk gevoed door een groeiend gevoel van nationalisme. De veestukken worden door de negentiende-eeuwse schilders én kopers namelijk gezien als 'typisch Hollands'. Bovendien kon men wegdromen bij de natuurlijke scènes en boden de schilderijen in deze zin een 'vlucht' uit de drukke stad.

De Haagse School

Met de komst van de Haagse School in de tweede helft van de negentiende eeuw neemt de verbeelding van het Nederlandse landschap weer een nieuwe vlucht. Schilders als Willem Roelofs, Anton Mauve en Willem Maris streven ernaar om een zo realistisch mogelijke weergave van het nationale landschap te geven. Hoewel er *en plein air studies geschilderd worden*, blijven ze hun schilderijen in het atelier vervaardigen. De schilders zijn op zoek naar typisch Nederlandse onderwerpen. Koeien horen daar ook bij, zo blijkt uit de vele weilanden en melkbochten die worden vastgelegd. De werken van de Haagse School hebben veel succes, ook in het buitenland. Zo komen de 'Hollandse' koeien ook in Amerika terecht.

Huisdieren in beeld

Vanaf het laatste kwart van de negentiende eeuw krijgt de koe concurrentie van de hond en de kat. Dit heeft te maken met de veranderende rol van dieren in de Nederlandse huishoudens. Tot dan toe is het hebben van huisdieren vooral voorbehouden aan de adel en aristocratie. Als gevolg van de industrialisatie en de komst van een nieuwe rijke bovenklasse kunnen meer mensen het zich veroorloven om dieren te houden die niet 'nuttig' zijn. Deze nieuwe klasse wilde zichzelf laten zien en wedijveren met de aristocratie. Als gevolg hiervan ontstaat er een geheel nieuw genre: het honden- en kattenportret. Dit genre komt overvliegen uit Engeland. In Nederland heeft Otto Eerelman veel succes met de hondenportretten die hij vanaf 1882 maakt.

Aan het begin van de twintigste eeuw, met de opmars van de abstracte kunst, verliest de koe haar artistieke aantrekkingskracht. Het typische veestuk lijkt te zijn verdwenen. Is het dan helemaal over? Dat niet. Ook in de twintigste en eenentwintigste eeuw zijn er tal van koeien geschilderd, in realistische en in meer geabstraheerde vormen. Want waar het Nederlandse landschap is, daar is de koe. En wij zijn er trots op!

Otto Eerelman, Blauwe dog, 1893, olieverf op doek, 130,5 x 90 cm, legaat Jan Wolterus Braam, 1965.

Atelier van Eerelman in Den Haag, ca. 1895. Schenking dhr. en mevr. dr. H.J. Boelmans-Kranenburg, 1936.

EERELMANS BLAUWE DOG

DOOR JULIA DIJKSTRA

Bij portretten vraag ik me vaak af: wie is het toch die daar is afgebeeld? Dezelfde vraag is van toepassing op het portret van deze blauwe dog. Met als extra vraag: wie was het baasje dat hem liet vereeuwigen?

Qua ras behoort de blauwe dog tot de Duitse (ook wel Deense) doggen. Deze statige viervoeter is in 1893 geschilderd door de Groninger Otto Eerelman (1839-1926), die vanaf de jaren tachtig van de negentiende eeuw beroemd werd met zijn dierportretten. Zijn carrière begon als historieschilder, maar gaandeweg kwam Eerelman erachter dat hij liever dieren schilderde. Vooral honden en paarden trokken zijn aandacht. De schilder was uitzonderlijk goed op de hoogte van alle verschillende paarden- en hondenrassen. Deze kennis deed hij op uit boeken en bij de vele paardenkeuringen en hondenshows die hij in binnen- en buitenland bezocht. In de schilderijen die hij maakte zie je duidelijk de karakteristieken van het ras uitgebeeld.

Eerelmans dierportretten bleken een gat in de markt. Menig hondenbezitter bracht zijn hond langs om door hem geportretteerd te worden. Dit waren voornamelijk mensen uit de hogere sociale klasse, die het zich konden veroorloven om dergelijke huisdieren te bezitten. Koningin Wilhelmina behoorde bijvoorbeeld tot zijn klantenkring. Om de verschillende honden te accommoderen liet Eerelman kennels

bouwen in zijn achtertuin. Daar kon hij de dieren in alle rust bestuderen en natekenen.

Blauwe dog, met zijn statige houding en intense blik, is duidelijk bedoeld om te imponeren. De meeste andere hondenportretten van Eerelmans hand zijn namelijk een stuk kleiner qua formaat. Dat het werk belangrijk voor hem was blijkt uit het feit dat hij het schilderij nooit heeft verkocht. Het hing zelfs aan de muur van zijn atelier in Den Haag, zoals te zien is op een foto uit 1895. Eerelman verhuisde in 1902 naar Arnhem om uiteindelijk in 1907 weer in Groningen neer te strijken. Het schilderij is telkens meeverhuisd. Pas na het overlijden van de schilder in 1926 is het werk tijdens een inboedelverveiling verkocht.

Toen Eerelman in Den Haag woonde, had hij zelf ook twee honden: een smoushondje genaamd Mimi en... een Duitse dog! Kan deze hond, door Eerelman zo treffend weergegeven, zijn eigen viervoeter zijn geweest? Het dier komt ook op meerdere schilderijen voor. Volgens P.A. Haaxman, die in 1895 een biografie over de schilder schreef, is het inderdaad Eerelmans eigen hond. In de beschrijving van diens atelier is het volgende te lezen: *“Verder rondziende, zag ik de beeltenissen van een prachtig New-Foundlander en van een dito Duitschen dog, souvenirs van honden, die het eigendom waren van den schilder en wier afbeelding in verschillende standen op menige tentoonstellingen prijkten.”* **G**

DE KOMST VAN DE COBRA

DOOR STEVEN KOLSTEREN

Groot was de verbazing van Frans Haks, destijds directeur van het Groninger Museum, toen hij in 1990 een werk uitpakte dat hij had aangekocht op een tentoonstelling in Parijs. Een cobra en een boom? Dit had hij toch helemaal niet besteld? Wat voor magische krachten waren hier in het spel?

Elf jaar later. Op 6 juli 2001 werd de kunstwereld in New Delhi opgeschrikt door bizar nieuws. De kunstenaar Jangarh Singh Shyam had zich opgehangen in een kamer in Japan. Hij was pas 39 jaar. Het wordt nog erger als je weet wat er speelde. Shyam was uitgenodigd door de Japanse muzikant en verzamelaar Tokio Hasegawa, die een privé-museum met Indiase kunst bezit. De Indiase kunstenaar ging er gretig op in. Hij was gek op Japan en had zelfs zijn dochter naar dit land genoemd. Maar al snel bleek dat hij werd uitgebuit. Hasegawa liet hem doorwerken na de afgesproken drie maanden. Toen zijn visum verliep pakte hij zelfs zijn paspoort af. Bovendien betaalde hij een klein bedrag voor de tekeningen die hij voor grof geld doorverkocht aan Japanse medezamelaars. De eenvoudige Indiase man sprak de taal niet en had geen enkel sociaal contact. Shyam klaagde over heimwee, maar daar luisterde de collectioneur niet naar en hij liet de kunstenaar volledig wegwijnen. Nog erger: na zijn dood weigerde hij het transport van het lichaam naar India te betalen en stelde voor dat het maar gecremeerd moest worden in Japan. Intussen werden rouwbijeenkomsten belegd in India en uiteindelijk is Shyam daar begraven.

Vergetelheid

Een aantal jaren geleden 'ontdekte' Rob Dijkstra, coördinator van het Info Center, bij toeval een schilderij van Shyam in het depot van het museum. Hij herkende het als een niet-westers werk uit de tijd van Frans Haks. Na zijn bezoek aan de tentoonstelling *Les Magiciens de la terre* in 1989 had Haks diverse werken aangeschaft van Afrikaanse kunstenaars, maar in het museum was niet bekend dat er ook een kunstenaar uit India bij zat. De Afrikaanse kunstenaars toonde Haks in 1992 op de tentoonstelling *Africa Now*, maar daar was natuurlijk geen plaats voor Shyam. Wel werd het kunstwerk in de zomer van 1990 getoond in de entreehal van het oude museumgebouw tijdens de zomerpresentatie met de titel *Neo!Neo!Neo!*, maar daar viel het, achter de koffietafels, niet erg op. Sindsdien is het net als de maker in de vergetelheid geraakt. Tot nu: want het is te zien op de grote dierententoonstelling.

Jangarh Singh Shyam, zonder titel, c. 1982-1990, gouache, 215,5 x 152 cm.

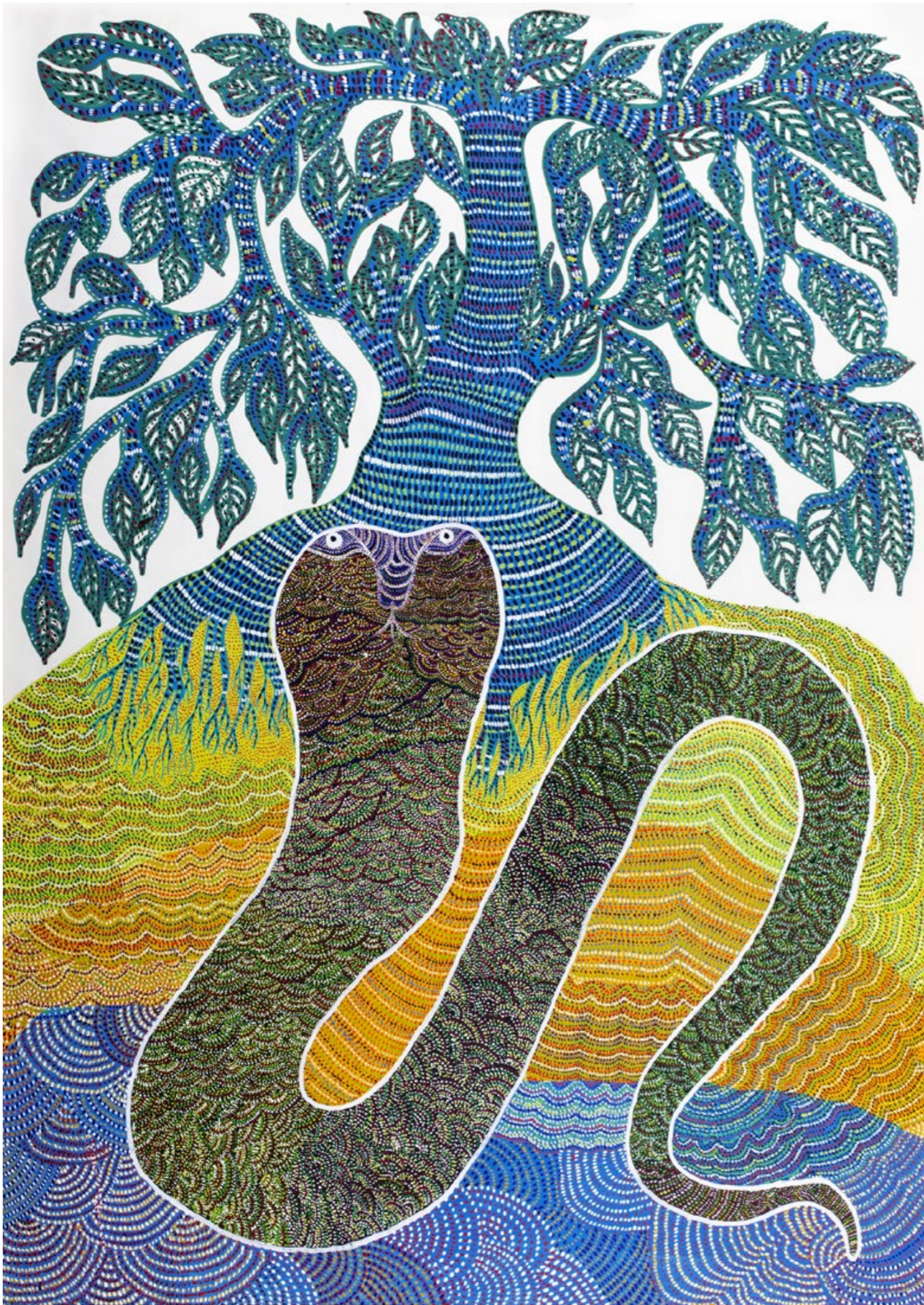
Angsten

De gouache van Shyam toont een grote cobra voor een heilige boom, de peepal tree of ficus religiosa. Slang en boom zijn 'heilige' wezens, die rijk versierd zijn met kleurige punten en arceringen. De boom verwijst naar de heilige boom waaronder Boeddha zijn verlichting kreeg. De cobra is in traditionele voorstellingen terug te vinden om de hals van de god Shiva.

Voor de maker van de gouache waren dit beangstigende symbolen. Hij groeide op in de Indiase jungle bij de Gond stam, tussen de bomen en beesten. Oorspronkelijk leefden de Gond in moeilijk toegankelijke grotten, later gingen zij aan landbouw doen en hun huizen beschilderen met grote symbolen. Shyam ging op papier werken en voegde aan de symbolen kleuren toe. Volgens hem zijn de afbeeldingen bedoeld om zijn eigen angsten en ontzag te beteuigen.

Parijs

Shyam werd als puber ontdekt door een scoutingsteam van het Bharat Bhavan museum in Bhopal. Hij kreeg daar een tentoonstelling in 1982 en ging achter het museum wonen met zijn gezin (op zestienjarige leeftijd was hij al getrouwd). In India beschouwt men hem als de oprichter van een eigen school. Buiten India werd hij bekend door de grote tentoonstelling in Parijs, waar hij de wanden voltekende en een zaal met diverse kleinere werken had. Vreemd genoeg was Shyam daar niet de eerste keus, dat was een andere kunstenaar, Jivya Soam Mashe. Toen deze niet kwam opdagen kreeg Shyam de ruimtes. Hier zag Haks zijn werk ook voor het eerst. Hij beschouwde de tekeningen niet als volkskunst, maar als persoonlijke expressies die geheel pasten in de geest van de jaren tachtig. Hij bespeurde zelfs een overeenkomst in het gebruik van kleurpunten met het pointillisme en Alessandro Mendini's redesign hiervan in het museumgebouw. Volgens de Gond traditie brengen voorstellingen geluk, maar voor Shyam waren zijn angsten uiteindelijk terecht. Alles rond hem is een beetje mysterieus en er gaat steeds op een vreemde manier iets mis. Frans Haks wilde enthousiast een grote tekening kopen, met de titel *Paysage avec araignée*. Maar op 14 augustus 1989 kreeg hij per fax te lezen dat deze niet beschikbaar was, omdat de grote werken gereserveerd waren voor de tv-zender Canal +. Haks koos toen een ander kunstwerk uit de Franse catalogus, met de titel *Cheval sur parterre fleuri*. Toen het schilderij in Groningen aankwam bleek het opeens een ander werk te zijn, de cobra met de boom dus. Blijkbaar vond Haks dit ook wel mooi en karakteristiek en had hij geen zin het terug te sturen. Je weet maar nooit wat er dan weer gebeurd zou zijn. **G**

KEITH HARING

Een idee voor Groningen

DOOR JULIA DIJKSTRA

Keith Haring. An Idea for Groningen, 1989, krijt op calqueerpapier, 26,4 x 26,4 cm, schenking Gemeente Groningen ter gelegenheid van de opening van het nieuwe Groninger Museum in 1994.

Sinds kort is in De Collectie een interessant werk te zien van de Amerikaanse kunstenaar Keith Haring. Haring maakte het speciaal voor Groningen. Hoe zit dit precies?

Keith Haring

Keith Haring is één van de meest populaire Amerikaanse kunstenaars van de vorige eeuw. Hij maakte naam in de New Yorkse graffiti-scene van de jaren tachtig. In zeer korte tijd veroverde hij met zijn cartoonesk-achtige vormentaal de harten van het grote publiek. De blaffende honden, vliegende ufo's, pratende televisies en de 'radiant baby' behoren tot zijn meest bekende motieven. Onder zijn toegankelijke tekeningen zit vaak een politieke boodschap. Thema's waar hij zich onder meer over uitspreekt zijn de Apartheid in Zuid-Afrika, homoseksualiteit en aids.

An Idea for Groningen is met dikke lijnen getekend. Over deze zwart-wit zeefdruk ligt licht-doorlatend papier (calqueerpapier), waar met gekleurd krijt de poppetjes zijn ingekleurd. Een zelfde soort ontwerp is bekend onder de titel *Pop Shop I* uit 1987. Dit is niet de eerste keer dat Haring een motief herhaalt. Deze herhaling draagt bij aan de herkenbaarheid van zijn werk. Bovendien kon hij zo sneller werken. Soms maakte hij wel dertig tekeningen op één dag.

Groningen 950 en het ambitieuze Hellerproject

Haring maakte de feestelijke ontwerp-tekening in het kader van een veel groter project onder leiding van de Weense multimedialkunstenaar André Heller. Het zogenaamde 'Hellerproject' zou hét spektakelstuk worden van 'Groningen 950', het 950-jarig jubileum dat de stad Groningen in 1990 vierde. André Heller was hiervoor in 1989 benaderd door twee leden van het theatergezelschap De Voorziening. Hoewel de voorbereidingen voor Groningen 950 al enige tijd aan de gang waren, ontbrak een echte 'knaller' in het programma. Hier zag men een rol voor Heller. De artistieke duizendpoot, die bekend was om zijn internationaal vermaarde multimediale producties in de openlucht, zou Groningen internationaal op de kaart kunnen zetten. Het waren grootse plannen, die de kunstenaar op 14 september 1989 in de Korenbeurs op de Vismarkt presenteerde.

Het plan

Ter gelegenheid van Hellers bezoek werd de Korenbeurs verduisterd met een kilometer aan flanel. Er stond werk van de kunstenaar tentoongesteld. In deze setting, ten overstaande van 200 genodigden, deed Heller zijn ideeën uit de doeken. Groningen zou het decor worden van een grote massaprocessie – van de Stadsschouwburg naar de Grote Markt en weer terug – met maar liefst 50.000 toeschouwers.

Daaromheen had Heller allerlei andere activiteiten gepland: "kostuum-en objectparades, minidrama en dansraadsels, muzikantencorso en ruiterspelen, clownscapriolen en sculpturen van vuur, vliegende hemellichamen en vlaggespelen, watercharades, schimmenspellen, excentrieke koorddansers en zingende engelen, spiegelstraten, klankwolken en dergelijke meer." (*Nieuwsblad van het Noorden*, 15/09/1989).

De Grote Markt en de Sint Jansstraat zouden veranderen in een 'magisch-realistisch omniversum met optocht, vuurwerk en verpakte huizen.' Om dit te realiseren wilde Heller een aantal van zijn kunstenaarsvrienden inschakelen. Het zijn grote namen die hij noemt: Philip Glass, Frank Zappa, Roy Lichtenstein, Keith Haring, Topor, Penderecky en Woody Allen. In ieder geval Keith Haring heeft gehoor gegeven aan dit verzoek, getuige zijn ontwerp. Ook de Groningse stadjes zouden een belangrijke rol spelen in de voorbereidingen van het evenement. Zo zou het project gedragen worden door alle inwoners van Groningen. Om een indruk te geven van zijn idee had de kunstenaar een maquette gemaakt van de Grote Markt, met daarop enkele geveldecoraties. Het is aannemelijk dat Harings ontwerp ook voor een gevel was bedoeld. De gevel van de ABN bank aan de Grote Markt had Heller voor de gelegenheid laten bekleden met een ontwerp van de Franse kunstenaar Roland Topor. Om zijn bezoek verder kracht bij te zetten werden er drie van Hellers 'floating sculptures' (luchtballonnen) opgelaten boven de Vismarkt, die eerder boven de Niagara Falls (USA) hadden gehangen.

Een teleurstellend einde

Alle inspanningen van Heller en consorten mochten helaas niet baten. Aan het ambitieuze plan hing namelijk ook een ambitieus prijskaartje van maar liefst 2 miljoen gulden. Hoewel men het een aantrekkelijk vooruitzicht vond Groningen internationaal op de kaart te zetten, was 2 miljoen wel erg veel geld voor een evenement dat slechts één avond zou duren. In december van 1989 werd daarom besloten het Hellerproject af te blazen.

Slechts de overgebleven ontwerpen herinneren ons nog aan de grote ambities van André Heller en de organisatie van Groningen 950. Naast Harings ontwerp bevinden zich in de collectie van het Groninger Museum ook een gevelontwerp van de Franse kunstenaar Roland Topor, evenals een gevelontwerp van Heller zelf en een ontwerp voor een luchtballon van de *Heller Werkstatt GBH*. Of de andere door Heller genoemde namen ook ontwerpen hebben gemaakt voor het spektakel in Groningen moet nog verder worden onderzocht. **G**

BRUIKLENNEN VAN HET GRONINGER MUSEUM OP REIS

Het Groninger Museum is ook buiten Groningen actief en zichtbaar. Zo maken tentoonstellingen die door ons samengesteld zijn, een succesvolle tournee over de gehele wereld: Iris van Herpen en Joris Laarman in de Verenigde Staten, Jaime Hayon in China, Maarten Baas in Israël en H.N. Werkman in Duitsland. Maar daarnaast zijn medewerkers van de afdeling Collecties ook druk bezig met het begeleiden van bruiklenen en het assisteren en toezicht houden bij de opbouw van onze stukken elders. Een paar voorbeelden.

DOOR MARIEKE VAN LOENHOUT

Charly II

Afgesproken is dat het transport naar Eindhoven plaatsvindt in een directe rit op donderdag 12 juli. Daarom komt de transporteur om half negen naar het depot om *Charly II* op te halen. Ik ga mee als koerier.

Na alles zorgvuldig te hebben vastgezet in de laadruimte van de vrachtauto, vertrekken we die dag met 4 motorkappen, type VW kever, 6 autoruiten, een tractorband en de kartonnen sculptuur Charly.

Bij het Van Abbemuseum in Eindhoven word ik opgewacht door de registrar Angeliki en assistent curator Alyxandra Westwood uit Australië. Zij verontschuldigt zich voor het matige Nederlands dat zij in de afgelopen maanden heeft geleerd en in het Engels licht ze haar keuze voor dit specifieke werk toe. Na het gesprek wordt de auto uitgeladen en gaan de delen als in een karavaan naar de tentoonstellingszaal. Zo'n twee dagen voor de opening is dit bruikleen het laatste werk dat nog moet worden opgebouwd. Ieder is enthousiast en blij dat de installatie weer te zien zal zijn. We formeren een bouwteam, pakken de materialen uit en leggen ze uit op de vloer. We bestuderen enkele foto's van een eerdere opbouw, om de installatie zó in elkaar te zetten zoals het door Visser bedoeld is.

En dat blijkt minder eenvoudig dan gedacht. Wat is de onderlinge afstand van de delen? Als we de afmetingen van een eerdere opstelling volgen ligt de tractorband niet stevig en neigen de motorkappen onder meer gewicht weg te glijden

op de gladde grijze museumvloer. Nog een keer opnieuw, we zoeken naar de juiste configuratie van de glasplaten. Balans in de stapeling, zodat het niet alleen in evenwicht staat, maar ook evenwichtig oogt. Dat was immers ook de bedoeling van de kunstenaar. Na iedere verandering nemen we afstand, kijken we, overleggen met de curator Diana Franssen. Misschien de groene kap nog één à twee centimeter naar links, die onderste glasplaat een beetje verder naar buiten. Om 16:30 uur staat *Charly II* trots en fier opgesteld en schudt ieder elkaar voldaan de hand. Als je goed kijkt zie je dat de tanige hond, met stramme pootjes, tevreden uitkijkt over de zaal.

TENTOONSTELLING

30 jaar Heinekenprijs voor de kunst. Jubileumtentoonstelling

WAAR

Stedelijk Van Abbemuseum, Eindhoven

KUNSTENAAR

Carel Visser (1928-2015)

OBJECT

CHARLY II, 1985

Dit kunstwerk bestaat uit meerdere delen. Charly II verbeeldt de oude hond van Carels broer. Het dier balanceert op sloopmateriaal.

TYPE

installatie

DOOR MARLON STEENSMA

Aanbidding der koningen

Peter Paul Rubens (1577-1640) is een kunstenaar van formaat, met een zeer eigen stijl en herkenbare beeldtaal. Kunst van zijn hand is alom geliefd en wordt nog altijd veel getoond in musea, wereldwijd. Ook het Groninger Museum heeft een werk van hem in de collectie: de *Aanbidding der koningen*. Deze olieverfschets uit 1609 is een voorstudie voor het grote schilderij dat zich in Museo Nacional del Prado te Madrid bevindt. De schets is recentelijk naar Madrid afgereisd ter aanvulling van Rubens. *Pintor de Bocetos*, een tentoonstelling georganiseerd in samenwerking met Museum Boijmans van Beuningen. Na afloop van de expositie in Madrid is het overgrote deel van de kunst doorgereisd naar Rotterdam, om daar ook getoond te worden. Zo ook de olieverfschets van het Groninger Museum.

Ik hoor het u al vragen: kan dat zomaar? Is het wel verantwoord om een topstuk van vierhonderd jaar oud te laten reizen? Als collectiebeheerder is het mijn taak om objectief naar potentiële risico's van een dergelijke reis te kijken. Over het uitlenen van het schilderij van Rubens wordt ook zeker niet te gemakkelijk gedacht. Kunst wordt pas uitgeleend zodra intern is bepaald dat het werk stabiel is om te reizen. Hiervoor wordt een conditierapport opgesteld, waarin de staat van het schilderij tot in detail wordt beschreven. Elk krasje, deukje, slijtageplekje, maar zelfs hoe het schilderij is ingelijst, wordt uitgebreid beschreven en gefotografeerd. Tegelijkertijd wordt nagedacht over welk type

verpakkingsmateriaal en transport het meest betrouwbaar is voor dit specifieke kunstwerk en deze specifieke reis.

Om omgevingsrisico's verder te beperken, wordt er vaak een koerier vanuit het museum meegestuurd. De koerier is meestal werkzaam als restaurator, conservator, of is anderszits werkzaam binnen de afdeling Collecties. Het doel van de koerier is om te controleren of de reis geen beschadigingen voor de kunst tot gevolg heeft gehad, of het klimaat in het museum ter plaatse goed is en begeleidt het uitpakken en ophangen van het werk. Zodra het kunstwerk hangt, kan de koerier weer naar huis. Wanneer de tentoonstelling is geëindigd, herhaalt het riedeltje zich en wordt het schilderij klaargestoomd voor de volgende bestemming. In dit geval, Rotterdam.

TENTOONSTELLING

Rubens. Pintor de Bocetos

WAAR

Museo Nacional del Prado, Madrid

KUNSTENAAR

Peter Paul Rubens (1577-1640)

OBJECT

Aanbidding der koningen, circa 1609

TYPE

Olieverfschets

DOOR WIETSKES VAN DER GRAAF

Gulf War

Soms heeft het net wat meer voeten in de aarde om een aangevraagd kunstwerk op zijn bestemming te krijgen. In het geval van het werk *Gulf War* van de Amerikaanse graffiti kunstenaar/performer Rammellzee lag dit aan een combinatie van de kwetsbaarheid en complexiteit van installatie van het werk én vooral aan het gewicht en de afmeting van de kisten. Er is lang getwijfeld of de drie kisten waarin het werk verpakt zat, überhaupt wel de gallery van Red Bull Arts in konden.

De meeste (grote) musea beschikken over een ruime entree en een goederenlift om dergelijk grote kisten het gebouw binnen te krijgen. De desbetreffende gallery in hartje Manhattan niet. Na flink wat heen en weer mailen en een conference call, bleek men na het verwijderen van de voordeuren en middels een hijsportaal de kisten op een veilige manier naar binnen te kunnen krijgen.

Nadat alles tot in detail was doorgesproken en het contractueel rond was vloog ik eind april naar New York voor de installatie. In de ochtend kwamen de kisten aan bij de tentoonstellingsruimte. Er stond een team art handlers klaar om ze veilig naar binnen te brengen. Met het hijsportaal werden de kisten om beurten omhoog gehesen en door de gang bewogen. In deze gang bevond zich overigens ook nog een ingebouwde balie waar de kisten 'doorheen' gingen. De medewerkers die achter deze balie aan het werk waren, moesten voor de veiligheid een ander bureau opzoeken.

Nadat alle kisten goed binnen waren en geopend, begon ik met een ander belangrijk gedeelte van mijn werk, het checken van de conditie. De *Gulf* had de reis goed doorstaan en er waren geen veranderingen of beschadigingen te zien. Na mijn akkoord begonnen de art handlers met het tweede gedeelte,

de installatie van het werk. Ondanks het vele voorafgaande overleg, was men toch een beetje 'geschrokken' van de grootte en het gewicht van het kunstwerk. Na de installatie gezamenlijk nogmaals stapje voor stapje door te hebben gesproken, kon men verder.

De *Gulf War* bestaat uit twee grote ronde schijven gemaakt van kunststof, waarin een tal van objecten zijn verwerkt. Hierdoor zijn de schijven elk ruim 200 kg. Daarnaast is de ruimte waar men het object goed kan hanteren miniem. De twee schijven moeten vervolgens elk op een sokkel worden geplaatst die aan de onderkant wordt verstevigd met zakken zand.

Na een spannende maar zeer beheerste installatie stond de *Gulf* uiteindelijk veilig, stabiel op een prachtige plek in de tentoonstellingsruimte. De expositie was een groot succes, de best bezochte tentoonstelling voor Red Bull Arts tot nu toe.

TENTOONSTELLING

Rammellzee: Racing for Thunder

TENTOONSTELLINGSPERIODE

4 mei - 26 Augustus 2018

WAAR

Red Bull Arts New York

KUNSTENAAR

Rammellzee (1960 - 2012)

OBJECT

Gulf War, 1991

TYPE

installatie, gemengde techniek

MEDEWERKER VAN
HET GRONINGER MUSEUM
GEERTJE SMEDING

DE WIJK IN

DOOR REGINA ZWAAGSTRA BEELD GEA SCHENK

57

“Ik stop er mijn ziel en zaligheid in”, zegt Geertje Smeding (1980) over haar opdracht nieuwe publieksgroepen te enthousiasmeren om naar het Groninger Museum te komen. Om precies te zijn: inwoners uit verschillende wijken in Groningen die normaal gesproken nooit of zelden het museum bezoeken. Hoe? Met haar energieke persoonlijkheid, een caravan en een wijkfeest in het Groninger Museum: “Het lijkt een voor de hand liggende oplossing, maar een familiedag die ook nog eens gratis toegankelijk is voor een bepaalde wijk, dat is wel een vondst.”

Ze is net terug van een rondje flyereren in het winkelcentrum van Vinkhuizen, een wijk in het westen van de stad Groningen. “Ik heb er zelf voor gekozen om de flyers over de familiedag zelf in alle winkels neer te leggen. Families uit Vinkhuizen mogen op vertoon ervan gratis naar binnen. Een flyer heeft normaal niet veel impact, maar het gaat mij om het enthousiasme en het contactmoment.” Het typeert de aanpak van Smeding, die als medewerker buitendienst – “wat klinkt alsof ik het gebouw onderhoud, dus ik vind publiekswerker een beter woord” – twee jaar de tijd krijgt verbinding te leggen tussen het Groninger Museum en mensen uit de omgeving. Na Vinkhuizen volgen de wijken Beijum en Oosterpark. “Uiteindelijk wil je dat mensen in Groningen het idee hebben: het Groninger Museum is van ons allemaal, dus daar gaan we naartoe.”

Mini-Groninger Museum

Ze ging de straat op om erachter te komen waarom wijkbewoners een drempel ervaren het museum te bezoeken. “Ik begin dan met: ‘het Groninger Museum vindt dat er te weinig Groningers naar het museum komen’. Nou, dan heb je ze al, dat werkt natuurlijk als een tiet. Ik dacht dat ze zouden zeggen: geld. En dat zeker kunst en cultuur dan geen prioriteit zijn. Maar wat ik nog vaker hoorde was: we weten niet zeker dat we in het Groninger Museum een aantal uren vermaakt worden, zoals we dat wel weten bij een bezoek aan een kinderboerderij, speeltuin, dierentuin of pretpark.” Smeding bedacht daarop een dagje uit in het museum: een familiedag vol activiteiten, gratis toegankelijk voor mensen uit de wijk.

Om haar verhaal kracht bij te zetten en om mensen te laten ervaren wat het Groninger Museum is, kwam ze met het idee voor een mobiel mini-Groninger Museum in de vorm van een caravan. Niet zomaar een, maar een Amerikaanse

Airstream-caravan: “Zo een als Robert ten Brink in *All You Need Is Love*.” Ze wil ermee laten zien wat er allemaal in het museum gebeurt. Met een ontdekkingskast vol kunstvoorwerpen en spellen, workshops, een conservator die bijvoorbeeld komt vertellen over de bijzondere vondsten die hij meebrengt, video’s van de tentoonstellingen of een virtual reality-ervaring hoopt ze dat mensen daardoor een ander beeld krijgen bij een museum dan ze in eerste instantie voor ogen hebben. “Dat het saai zou zijn of niet voor hen bedoeld is, of dat het moeilijk is.” Met de caravan kan ze naar scholen en festivals, maar ook gewoon de wijken in. “Je kunt zo mensen opzoeken op de plekken waar ze zijn voordat je ze vraagt om naar jou te komen. Het heeft daarmee ook iets sympathieks.”

Culturele omnivoor

Het is Smedings eerste baan bij een museum, maar niet in de culturele sector. Eerder werkte ze voornamelijk in de podiumkunsten: bij het *Noord Nederlands Orkest*, schouwburg *De Lawei*, de *Academie voor Popcultuur*, *Bevrijdingsfestival Groningen* en *Eurosonic/Noorderslag*, maar ook in de amateurkunst bij *Vrijdag*. “Ik ben een culturele omnivoor”, zegt ze. In haar vrije tijd bezoekt ze zowel concerten en festivals als theater en musea. “Maar ik houd vooral van *street art*. Banksy is te afgezaagd, maar ik houd van straatkunst omdat het mensen met kunst in aanraking brengt op een plek waar ze dat niet verwachten.”

In het museum is het werk *Portable City: Groningen* van Yin Xiuzhen favoriet; een koffer met daarin de stad Groningen verbeeld als miniatuur-stadje, opgetrokken uit gedragen kleding van Groningers. “Ik denk dat het voor veel mensen uit de wijken ook een heel toegankelijk en herkenbaar werk is.”

Verbinding maken

Het tweejarige pilotproject, dat met steun van het *VSBFonds* is gerealiseerd, eindigt volgend jaar zomer. Wanneer is ze tevreden? “De doelstelling is een paar duizend mensen bereiken in die drie wijken. Maar ik ben tevreden als er op die familiedag een goede sfeer is, dat we genoeg bieden voor mensen die zich niet per se herkennen of comfortabel voelen bij een museumbezoek en dat medewerkers van het museum hier ook echt een nieuwe doelgroep zien.” Ook hoopt ze dat de netwerken die ze opgebouwd heeft in stand blijven, dat het iets duurzaam wordt. “Ik stop er natuurlijk heel veel van mezelf in”. Het mooiste zou zijn als je uiteindelijk de hele stad doet en daarna de hele provincie, zegt Smeding. “Het is natuurlijk een prachtige manier om de verbinding te maken met andere mensen.” **G**

DVOTION

VOYEUR MET EEN GETRAIND OOG

DOOR PETER DICKE

Fotograaf / ontwerper Claude Vanheye: ook wie nooit van hem heeft gehoord, heeft waarschijnlijk toch werk van hem gezien.

Vanaf de jaren zeventig kreeg hij wereldsterren als Frank Zappa, Mick Jagger, David Bowie, Grace Jones en Michael Jackson voor zijn lens in zijn studios in Amsterdam en Los Angeles. Zijn foto's stonden tien jaar lang in de populaire Ryam school-agenda en op platen- en cd-hoezen van Jimi Hendrix, The Rolling Stones, Tom Waits, Roxy Music, Led Zeppelin, Kate Bush en Blondie. Verder maakte hij reportages voor beroemde modeontwerpers als Kansai Yamamoto, Gianni Versace, Jean-Paul Gaultier en Dolce & Gabbana. Samen met zijn vrouw en zakenpartner Carla van der Vorst ontwierp en produceerde hij hun succesvolle coutureregel *Carla V.*, waarvan ook Diana Ross en Dionne Warwick vaste klanten en hun wereldwijde 'ambassadeurs' waren. Nu heeft hij de internationale top-dj's in het vizier die hij op geheel onconventionele wijze vastlegt. Voor het eerst gaf Vanheye de regie uit handen en krijgt het toeval alle ruimte: „Lelijk licht, schaduwen, vlekken, strepen, dat zijn cadeautjes voor mij.”

Het interview met Claude Vanheye (Batavia, 1948) vindt plaats in het Conservatorium Hotel in Amsterdam. Geen onlogische locatie, want het hotel heeft een aantal iconische foto's van Vanheye in groot formaat aangekocht die aan de muur hangen: Yoko Ono en John Lennon aan het ontbijt in het Hilton tijdens hun beroemde *Bed-In* (1969), Pink Floyd voor een zebra-pad in Amsterdam (1969), een nog jonge Michael Jackson wandelend door de Jordaan (1977). Die laatste foto ging de hele wereld over nadat *Het*

Parool hem op 26 juni 2009 op de voorpagina plaatste, de dag na het overlijden van de King of Pop. Het bracht Vanheye na 32 jaar onverwacht opnieuw in contact met The Jacksons, de vier broers van Michael, voor wie hij nu al jaren de staffotograaf en *creative director* is. Zo gaat het vaker bij hem: „Het is misschien wat je toeval noemt, of geluk, maar bij mij komen dingen op het moment dat ik ze nodig heb.”

Internationale artiesten

In 1969 zijn Fleetwood Mac en Ike & Tina Turner de eerste buitenlandse artiesten die langskomen in zijn fotostudio in Amsterdam. De Turners nodigen op hun beurt Vanheye uit om naar Los Angeles te komen, waarna hij al snel dezelfde manager krijgt als Frank Zappa en Tom Waits. Zo gaat het balletje internationaal steeds soepeler rollen: twee weken voor hun eerste concert op het legendarische Woodstock Festival fotografeert hij Crosby, Stills & Nash bij hen thuis in Laurel Canyon, maakt en passant ook hun allereerste groepsfoto met Neil Young en krijgt hij van Albert Grossman, de roemruchte manager van Bob Dylan, zijn eerste Amerikaanse opdracht: een gestileerde studiosessie van zanger /multi-instrumentalist Todd Rundgren. Voor veel wereldsterren is een bezoek aan de fotostudio van Vanheye in de Amsterdamse Jordaan vaak een feestje. Kate Bush (dan 19) mist zelfs haar vlucht wanneer ze, in plaats van het geplande halve uur, zes uur uittrekt voor meerdere shoots. Haar gefrustreerde managers zet ze op een zijspoor en dat blijkt een uitstekende zet: de foto's van Bush in vuurrode outfit zwemmend op een dolfin en in een peperdure gouden Fong Leng-creatie in een parkeergarage, wandelend met een krokodil, zijn inmiddels legendarisch.

Claude Vanheye, Afrojack, Ade 2015

Claude Vanheye, Hardwell, Ade 2015

Er zijn fotografen die Vanheye al zijn hele leven goed vindt, waaronder Peter Lindbergh, Paolo Roversi en Richard Avedon. De laatstgenoemde, die erom bekend stond beroemdheden te vangen op onbewaakte momenten, legde ooit de hertog en hertogin van Windsor (groot hondenliefhebbers) vast op het moment vlak nádat hij ze verteld had een hond te hebben doodgereden onderweg naar hun afspraak. Een leugen, bleek later, maar het leidde tot een beroemde, ongepolijste foto. Of Vanheye ook wel eens zulke tactieken heeft toegepast? „Jazeker. Je verzint voortdurend iets om de concentratie op te eisen of om mensen te ontdooien maar vooral op hun gemak te stellen. Ik heb nooit foto's met schrikreacties gemaakt; dat vind ik te makkelijk en flauw. Ik ben meer van puur vastleggen zoals de mensen zelf zijn. Maar dat heeft er ook mee te maken dat ik in een wereld zat, waar de mensen altijd positief op de foto moesten. Daar ben ik inmiddels uitgetreden, ik werk al geruime tijd in vrijheid.”

Verstilling

Deze vrijheid heeft Vanheye naar zijn nieuwste project geleid, *DVOTION*, waar hij in 2014 op eigen titel mee begon. Centraal staat het vastleggen van dj's, in misschien wel de meest letterlijke zin van het woord. Want Vanheye heeft niet,

zoals de doorsnee dj-fotografie nastreeft, zoveel mogelijk dynamiek in het beeld willen leggen, maar juist het tegenovergestelde: totale verstillings, een *freeze frame* waarin de dj bevroren is in het moment. Het duurde even tot Vanheye op dit idee kwam, maar met het onderwerp zélf was hij al geruime tijd bekend: mede dankzij zijn relatie met Duncan Stutterheim (de oprichter van entertainment- en mediabedrijf ID&T) en een opgroeiende zoon kwam Vanheye al veelvuldig in aanraking met dance en dj's. „Ik kwam al vanaf de eerste keer op *Sensation White*, dat was een waanzinnig imponerend evenement, hier in de ArenA, tegenwoordig over de hele wereld. En overal waar ik kom, kom ik als fotograaf – kan ook als niet-fotograferende fotograaf zijn, dat heeft te maken met de manier waarop ik kijk. Maar: ik kon er mijn ei visueel niet in kwijt, want alle foto's die ik zag waren altijd dezelfde, áltijd van dj's die staan te swingen achter die draaitafels, vaak gefotografeerd op de rug, met zo'n massa mensen op de achtergrond. Helemaal niets voor mij! Ik zocht jaren naar iets wat ik per se nog niet eerder van een ander gezien had, wilde het naar een ander niveau tillen. Dit is mijn leven lang mijn creatief uitgangspunt. En toen moest ik terugdenken aan het eerste optreden van Faithless in Paradiso in 1998, toen was ik al erg geïnteresseerd in dance acts

en dj's. Een van de beste spirituele optredens die ik in dat genre heb gezien. De sfeer in die zaal, waanzinnig. De vloer golfde! Ik was nog nooit eerder zo onder de indruk van hoe muzikanten hun publiek in trance konden krijgen. De zanger van Faithless, Maxwell Fraser, presenteert zich echt als een hogepriester, hoe hij dat publiek staat te mennen, dat is bijna religieus, wat nog eens wordt versterkt door hun grote hit *God is a DJ*.” De ervaring in Paradiso (nota bene een voormalige kerk) bleef Vanheye altijd bij, en zorgde voor een eye-opener: door de dj's verstild vast te leggen, kon hij de essentie vangen van wat hij had ervaren. De dj vastleggen als priester, die met zijn muziek het publiek in een bijna religieuze hypnose brengt. Zo ontstond ook de titel van het project, *DVOTION*, toewijding.

Licht en donker

Voor Vanheye lag de uitdaging vooral in het uit handen geven van de regie. „Kijk, wat zo spannend is, is dat deze manier van fotograferen totaal tegengesteld is aan hoe ik gewend ben te werken. Want ik ben regisseur, in 99 van de honderd gevallen bepaal ik hoe de gefotografeerde moet lopen, of welke richting die moet kijken. Uitdrukking, kleding, visagie, decor en vooral licht, alles bepaal ik. Maar dit is

het tegenovergestelde! Ik ben nu gewoon een voyeur die niets te zeggen heeft, dat is de spanning ook bij mij.” Maar Vanheye blijft een voyeur met een getraind oog, die met behulp van toeval en techniek – Nikon voorziet Vanheye al 20 jaar wereldwijd structureel van de beste apparatuur – de meest unieke beelden schiet. Sommige beelden hebben iets sensueels, anderen doen door hun licht-donkerwerking denken aan het chiaroscuro van een oude meester als Caravaggio. En er is een foto die de associatie met Hannibal Lecter oproept: „Dit is toch een soort scene uit *Silence of the Lambs*? Moet je kijken, maar dat is dus puur door het lelijke licht. Slecht licht. Schaduwen. Vlekken. Strepen. Dat zijn voor mij cadeautjes.”

Een aantal dj's uit de wereldtop heeft Vanheye al vastgelegd, waaronder Afrojack, Armin van Buuren, David Guetta, Fedde Le Grand, Martin Garrix, Tiesto en Hardwell. Vanheye is vooral erg benieuwd naar hun reacties: „Wat vinden ze ervan? Misschien vinden ze het wel helemaal niks. Maar die uitdaging, die durf ik wel aan. Het is een kick om iets te maken waarvan je ergens in je achterhoofd denkt: dit zullen ze misschien ook wel mooi vinden. Daarbij: ze weten niet dat ik ze eigenlijk begluurd heb, ze zullen er nog van opkijken!”

VRIENDEN VAN HET
GRONINGER MUSEUM
ANNEMIEKE KUIN

AnneMieke Kuin is voorzitter van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum. De voormalig advocaat is een groot liefhebber van moderne kunst. "Ik ben geen voorzitter in de ouderwetse zin. We doen het samen."

Voor AnneMieke Kuin is een Groningen zonder Groninger Museum niet voor te stellen. Ze was al lid van de Vrienden van het Groninger Museum toen het museum nog aan de Praediniussingel zat – meer dan 25 jaar geleden. Een tijdlang gaf ze rondleidingen in het museum – “een serieuze functie, waar je voor moest solliciteren. Geweldig leuk om te doen, daar heb ik veel van geleerd. Je verdiepte je natuurlijk grondig in de kunstenaar.”

Sinds september dit jaar is AnneMieke voorzitter van de Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum. In 2017 was ze lid van het bestuur geworden. Dit jaar werden de taken opnieuw verdeeld, omdat er twee bestuursleden opstapten en er drie bij kwamen. “Jij bent geschikt als voorzitter, werd er gezegd. Misschien omdat ik al wel eens eerder voorzitter van een vereniging ben geweest. Maar nog nooit van zo'n grote! Ongeveer 1600 leden, dat is heel wat. Gelukkig wist ik al dat de Vrienden een professionele organisatie is en dat er goede support is vanuit het museum.”

GEEN VOORZITTER IN DE OUDERWETSE ZIN

DOOR DORIEN VRIELING BEELD CHRISTOPHER SMITH

Moderne kunst

De kersverse voorzitter studeerde een jaar lang kunstgeschiedenis, maar stapte toen over op rechten. “Voor hetzelfde geld was ik toch de kunstzinnige kant op gegaan. Mijn zus heeft daar wél voor gekozen. Ik ben advocaat geworden, maar kunst is altijd belangrijk gebleven in mijn leven. Ook in de tijd dat de kinderen klein waren en ik een drukke baan had. Het betekent ontspanning voor mij.”

Haar voorkeur gaat uit naar moderne kunst. In de zomervakantie bezocht ze het Emil Nolde Museum in Seebüll. “Nolde is een van mijn favoriete kunstenaars. Het museum is gevestigd in een huis dat hij in de jaren dertig bouwde naar zijn eigen ontwerp, midden in een prachtige tuin die hij ook heel vaak geschilderd heeft.” Ook in eigen land bezoekt Kuin veel musea. “Ik ben geïnteresseerd op het Museumtijdschrift, en ik verbaas me er altijd weer over hoeveel musea daarin staan. Nederland barst ervan.” AnneMieke Kuin laat zich graag verrassen. Dat vindt ze ook zo prettig aan het Groninger Museum: dat ze er nieuwe dingen ontdekt. “Van David LaChapelle had ik nog nooit gehoord en van glaskunstenaar Dale Chihuly evenmin.” De tentoonstelling over Mendini is haar bijgebleven, net als die over Anton Corbijn en kleurexpert Peter Struycken. ‘Met het computerprogramma van

Struycken heeft het museum jarenlang de kleuren op de muren van exposities bepaald. In veel musea zie je nog altijd witte muren – het Groninger Museum is erg sterk in de presentatie. Ook van kunst die me persoonlijk minder doet, zoals onlangs Rodin.”

Samen doen

Of Kuin een missie heeft als voorzitter? Dat woord is te groot, zegt ze en er zijn nog geen grote plannen voor verandering. Wel heeft ze een duidelijke taakopvatting. “Ik ben geen voorzitter in de ouderwetse zin. We doen het samen. Het belangrijkste is dat ik het bestuurswerk coördineer, de voortgang van verschillende projecten en commissies in de gaten houd en dat iedereen kan doen wat hij of zij moet doen.” Een van de projecten die op stapel staan is een boekje ter ere van het veertigjarig jubileum van de Vrienden, met daarin alle kunstwerken die met steun van de Vrienden door het museum zijn aangekocht.

Kuin gaat haar ervaringen als voorzitter van andere verenigingen zoveel mogelijk gebruiken, net als de kennis van andere bestuursleden. “We hebben bijvoorbeeld een bestuurslid dat ook lid is van de Vrienden van de Fraeylemaborg. En we kijken goed hoe onze zusterverenigingen van de musea in Emden, Bremen en Oldenburg het doen. Hoe trekken zij bijvoorbeeld jongeren?”

De band met Duitsland is belangrijk, vindt Kuin. “We zijn concurrenten, maar we kunnen elkaar vooral versterken. Niet alleen omdat we van elkaar kunnen leren, maar ook omdat we zo dicht bij elkaar in de buurt zitten. Voor iemand uit Amsterdam kan het leuk zijn om op één dag meerdere musea te combineren.”

Toekomst

De 1600 leden moeten gekoesterd worden, zegt Kuin. Tegelijkertijd is het belangrijk dat de vereniging naar de toekomst kijkt. Wat dat concreet betekent? “Het is belangrijk om jonge mensen aan te trekken, maar ook de bestaande Vrienden te blijven bedienen.” Er zijn verschillende redenen om Vriend te worden, weet zij. Sommigen doen dat omdat het hen toegang geeft tot de Vriendenavonden, waar je een inleiding krijgt op een tentoonstelling.

“Maar er zijn ook veel mensen die Vriend worden omdat ze vinden dat het museum ondersteund moet worden. Daar kun je ook jongeren warm voor krijgen, daar ben ik van overtuigd. Het Museum kleurt je leven als je in Groningen woont. Niet voor niets komen er zoveel jonge mensen naar de Museumnacht. We gaan zeker verder brainstormen over nieuwe manieren om ze binnen te halen bij de Vrienden.”

GRONINGEN EN DE WEEK VAN HET KUNSTENAARS BOEK

DOOR HENK WOUDSMA

Van 13 tot en met 20 oktober beleefde de stad Groningen de eerste editie van de week van het kunstenaarsboek (WKB18). Stichting ARTisBOOK organiseert diverse activiteiten om aandacht te vestigen op de veelzijdigheid van het boek als kunstvorm en organiseerde in samenwerking met vijftwintig galleries, musea en andere instellingen deze manifestatie. Met exposities, lezingen, workshops en gesprekken is de rijkdom en reikwijdte van het kunstenaarsboek vanaf de jaren zestig tot 2018 belicht.

Het Groninger Museum heeft voor WKB18 een ruim aantal kunstenaarsboeken uit zijn collectie beschikbaar gesteld. In de 'woonkamer' van Wall House lagen maar liefst 75 kunstenaarsboeken van Nederlandse kunstenaars. Een deel van deze kunstenaarsboeken mocht zelfs in handen genomen worden om te bekijken.

herman de vries

Een aantal tentoonstellingen was ook na WKB18 nog te zien. In Galerie Block C werden unieke boekwerken van herman de vries gepresenteerd. Speciaal voor deze tentoonstelling had de vries een aantal uitgaven beschikbaar gesteld. Bijna alle getoonde boekobjecten worden voor het eerst getoond. Samen geven ze een beeld van de vries' boekkunstenaarschap.

In de tentoonstelling het Boek der Natuur in het Centrum Beeldende Kunst Groningen (CBK) waren eveneens werken te bekijken van herman de vries. Hij en vele andere kunstenaars besteden aandacht aan de relatie tussen mens en natuur en verwerken dit in kunstenaarsboeken. Kunstenaars werken sinds de jaren zestig op een nieuwe manier met de natuur: het opnieuw ordenen of verwijderen van bestaand natuurlijk materiaal, het benaderen van het landschap als ruimte om in te werken en het gebruikmaken van natuurprocessen voor het kunstwerk. De kunstenaars in de tentoonstelling in het CBK zien de natuur als hun atelier, een plek waar een werkelijke authentieke ervaring kan plaatsvinden of stellen daar vragen bij. Het Groninger Museum heeft hieraan een belangrijke bijdrage geleverd door een aantal kunstwerken in boekvorm van land-art kunstenaars in bruikleen af te staan.

Conceptuele kunstenaarsboeken

In de Universiteitsbibliotheek van de Rijksuniversiteit Groningen wordt aandacht besteed aan conceptuele kunstenaars. Voor het eerst exposeert de Universiteitsbibliotheek een selectie conceptuele kunstenaarsboeken uit eigen collectie, aangevuld met werken uit particuliere collecties en het Groninger Museum.

In vitrines worden conceptuele kunstenaarsboeken getoond van gerenommeerde kunstenaars als John Baldessari, Stanley Brouwn, Ed Ruscha en Lawrence Weiner. In de conceptuele kunst is het concept, ofwel het idee, het belangrijkste aspect van het kunstwerk. De boeken bevatten teksten en afbeeldingen die een situatie of gebeurtenis in gedachten bij de lezer oproepen door middel van instructies, notities, omschrijvingen, schetsen, kaarten, grafieken en foto's. Het boek als radicaal nieuw en betaalbaar medium maakt het voor de kunstenaar mogelijk om ideeën op grote schaal te verspreiden. **G**

De tentoonstellingen in galerie Block C en CBK waren tot en met 17 november 2018 te bekijken. De tentoonstelling bij de Universiteitsbibliotheek duurt tot februari 2019.

Meer informatie over Stichting ARTisBOOK: www.artisbook.nl

Suzanne en herman de vries en het werk 'ferns, collected between sangha chölling + pemaianse' uit 1979 (Galerie Block C)

Naar aanleiding van de Week van het Kunstenaarsboek 2018 zijn in de vitrines in het Info Center van het Groninger Museum t/m zomer 2019 enkele afleveringen van *Visionaire* te zien, een tijdschrift over mode en kunst. Elk nummer heeft een andere vormgeving en verschijnt in een beperkte en genummerde oplage. Sinds het ontstaan, in de lente van 1991, is het een platform waaraan zowel beroemde als aanstormende kunstenaars, maar ook personalities, modeontwerpers, influencers en andere leidende figuren uit de hedendaagse cultuur meewerken. De uitverkoren kunstenaars creëren hun geheel eigen interpretatie van het vastgestelde onderwerp. Ze doen dit in volledige vrijheid en worden gestimuleerd de grenzen van de vormgeving te doorbreken.

Visionaire in Info Center van het Groninger Museum.

Helemaal alleen met de beelden van Rodin

DOOR PHILIP ROZEMA BEELD WIM TE BRAKE

Gerard Schijf (1951) en Tjalling thoe Schwartzenberg en Hohenlansberg (1981) zijn twee van de vier directeuren van TEAM 4 Architecten. Allebei zijn ze Groninger Museum Salon-lid van het eerste uur.

Jullie worden beschouwd als de huisarchitecten van het Groninger Museum. Hoe zit dat?

Gerard: "Na een competitie hebben wij de opdracht gekregen om Alessandro Mendini te ondersteunen bij de bouw van het Groninger Museum. Mendini heeft het ontwerp gemaakt, in ieder geval het hoofdconcept, en over de invulling daarvan hebben we dagenlang met elkaar gepraat. Zo had bijvoorbeeld Mendini zich de trap ergens achter in het café voorgesteld, maar hoe kan je je dan oriënteren? Als je binnenkomt moet je toch het gevoel hebben dat je naar beneden moet. Vervolgens is besloten om de trap centraal te plaatsen en heeft hij het spectaculaire tegeltjespatroon bedacht."

Tjalling: "Los van de bouw en de revitalisatie in 2010, zijn wij nu ook betrokken bij de bouwkundige zaken van de tentoonstellingen. Bij de tentoonstelling van David Bowie bijvoorbeeld hebben wij het gebouw gescand en 3D in de computer gezet. Dus alle lijstjes, alle onderdelen, alle sokkels zijn op de millimeter nauwkeurig ingetekend."

Waarom zijn jullie lid geworden van de Groninger Museum Salon?

Gerard: "Toen we de vraag kregen om lid te worden, dachten we: dat moeten we natuurlijk doen, want het is logisch dat in zo'n gezelschap van ondernemers ook een architectenbureau vertegenwoordigd is. Wij hebben immers ook een stuk culturele bagage in ons vak. En gezien onze relatie met het Groninger Museum was het helemaal logisch dat wij gevraagd werden. Wij konden daar niet in ontbreken."

Tjalling: "Bovendien zijn we trots dat we kunnen zeggen dat we onderdeel zijn van het Groninger Museum met onze werkzaamheden. Want het is fantastisch om met ze te mogen werken en met kunstprojecten mee te mogen denken."

Hoe hebben jullie je lidmaatschap van de Salon tot nu toe ervaren?

Gerard: "We bezoeken de bijeenkomsten tot nu toe graag. Als ik niet kan, dan kan Tjalling wel, en als Tjalling niet kan, dan kan iemand anders wel. Eerst was het een heel intiem clubje, maar ik vind het prachtig dat er steeds meer leden bij komen."

Raken jullie zelf ook geïnspireerd door het meewerken aan tentoonstellingen?

Tjalling: "Ik kan me nog herinneren dat de tentoonstelling van Rodin af was, en dat ik in mijn eentje in de ruimte was met de Denker. Het museum was leeg en ik dacht: wauw, dit is wel

een heel bijzonder moment. Het publiek heeft het nog niet gezien, er staat alleen ergens een beveiliging bij de entree, het staat allemaal piekfijn, en ik ben helemaal alleen met de beelden van Rodin. Dat zijn van die momenten die ik nooit meer vergeet. Daar kan ik kippenvel van krijgen. De vormen en de zichtlijnen waren echt zoals we het bedacht hadden van tevoren. En ik zat daar en ik dacht: wauw, dit is echt fantastisch."

Gerard: "Dat gevoel had ik bij Rodin eigenlijk nog meer dan bij David Bowie. We kregen op een gegeven moment de vraag om de reizende tentoonstelling over David Bowie in te passen in het Groninger Museum. Ik had daarvoor niet veel met David Bowie, dus dat ging de eerste keer een beetje mis. Ik had wel een oplossing bedacht waardoor de tentoonstelling paste, maar daar zat de historische lijn van David Bowie niet goed in. Ik begon bijvoorbeeld met een of ander nummer dat hij pas verderop in zijn carrière had geschreven! Toch kwam het goed. Uiteindelijk waren we zelfs een aantal dagen voor de opening klaar, dat was nog niet eerder voorgekomen met deze tentoonstelling."

Beschouwen jullie je vak ook als kunstvorm?

Gerard: "Er zit een enorm creatieve component in ons werk. Daarvan kun je zeggen dat het gaat richting kunst, maar het is wel heel duidelijk een toegepaste vorm van kunst."

Tjalling: "Ik sluit me daar bij aan. Ons vak is heel breed. Je hebt het esthetische element, de architectuur, maar het heeft ook een juridische kant, de wet- en regelgeving en de financiële kaders, plus alle mensen en meningen die daarbij horen. Dat is het krachtenveld waarin we bewegen. Maar natuurlijk maakt kunst en vormleer daar een onderdeel van uit. Ik ben geen kunstenaar, maar ik voel me wel creatief bekwaam."

Hoe hopen jullie dat de Salon zich in de komende jaren gaat ontwikkelen?

Tjalling: "Ik hoop dat de diversiteit van de bijeenkomsten blijft zoals die nu is: dus verschillende locaties, verschillende bijeenkomsten en verschillende aanleidingen. Zo hebben we gevaren op het Paterswoldsemeer, aten we samen, bekeken we met de kunstenaar een tentoonstelling, bezochten we het depot... Die diversiteit vind ik heel erg leuk. Ik hoop dat dat doorgezet wordt. Daarnaast vind ik het fijn dat de groep groter wordt, want daardoor wordt de kruisbestuiving nog beter."

Groninger Museum Salon

Leden van de Salon steunen het museum financieel en ontmoeten elkaar bij speciale evenementen

ZELDZAME VERENIGING REMBRANDT 135 JAAR GLANS

DOOR EGGE KNOL

Berent Albers, Groningen, mannengordel, zilver, 1624-25 en 1625-26. Links onder detail, rechtsboven de merken en inscriptie op de achterzijde. Aankoop 2012, met steun van de Vereniging Rembrandt mede dankzij het Prins Bernhard Cultuurfonds en de BankGiro Loterij

Al 135 jaar steunt de Vereniging Rembrandt Nederlandse musea bij het verwerven van kunstwerken die ertoe doen. Ook het Groninger Museum heeft sinds 1899 van haar steun mogen profiteren bij de aankoop van tientallen kunstvoorwerpen, zoals bijvoorbeeld de in 2017 aangekochte door H.N. Werkman beschilderde kast. Deze staat nu in het Kröller-Müller Museum in Otterlo op de tentoonstelling *Als kunst je lief is* (30 september 2018 t/m 3 februari 2019). In samenhang met deze tentoonstelling hebben musea in het hele land een kunstvoorwerp centraal gezet dat met hulp van de Vereniging Rembrandt is verworven. Het Groninger Museum heeft gekozen voor een zeldzame mannengordel van zilver uit de zeventiende eeuw. Deze wordt samen met een eveneens zeldzame vrouwengordel getoond.

De mannengordel

Op schilderijen van rijke mannen uit de zeventiende eeuw zijn vaak zilveren of zelfs gouden gordels te zien. Bij een veranderende mode raakten dergelijke sieraden uit de tijd en werden ze omgesmolten om andere sieraden te maken. Het is dan ook een wonder dat deze gordel bewaard bleef. Het gaat om een maliëngordel die werd opgebouwd uit achtvormige schakels, met een kort en een lang deel, elk met een sluitstuk aan het uiteinde. Beide delen werden voorzien van het meestersteken BA van Berent Albers, werkzaam in Groningen van ongeveer 1617 tot en met 1630/31. Het lange stuk werd in 1624-25 en het korte stuk in 1625-26 voorzien van de Groninger keur. Aan de ring kon desgewenst een mes worden gehangen. De sluitstukken van de gordel werden voorzien van een afbeelding van liggende putti in een Renaissance cartouche. Op de gordel staan de initialen IR. In de Groninger boedels van zowel Jacob Reyntiens (1646) als in die van kuiper Jacob Roelofs (1655) werd een zilveren gordel genoemd. Of deze gordel van een van hen was blijft natuurlijk onzeker, omdat bij lang niet alle Groningers een boedelinventaris bewaard bleef.

De vrouwengordel

Vrouwen droegen ook gordels van zilver. Onze kennis daarover is eveneens voornamelijk afkomstig van schilderijen. Het goud en zilver schittert je daarop vaak tegemoet, maar originele sieraden uit de zeventiende eeuw zijn buitengewoon zeldzaam. In 1968 werd in Beulakkerwiede in de kop van Overijssel een pot gevonden met de resten van een in Groningen gemaakte vrouwengordel, of wellicht beter geformuleerd een meisjesgordel, want de gordel is erg smal. De gordel was in stukken gebroken, maar kon goed gerepareerd worden. Gelet op de inscriptie was deze gordel bestemd voor Geertiens Geers en later van Geertien Jacobs. De een erfde mogelijk de gordel van de ander. De zilveren gordel draagt het meestersteken TM. De gordel bestaat uit drie delen met maliënschakels met grote gegraveerde eindstukken, verbonden door twee gegoten ringen. Aan de ringen hangen kettingen: één met bronzen sleutels en één met vier bronzen sleutels en één met een koker mogelijk voor bestek van hout of leer. Die koker is vergaan en vervangen door een kunststof koker.

Meer te zien

In het Groninger Museum zijn meer door de Vereniging Rembrandt gesteunde aankopen te zien, waaronder een groot aantal topstukken uit de zilverberg, bijvoorbeeld een grote kraankan uit 1710-11 of de kwabschotel uit 1656-57, maar ook de moderne coffee and tea piazza's in dezelfde presentatie. Bij de zaal met Groninger portretten en in de presentaties van Groninger portretten en die van de Groninger kunstkring De Ploeg ontbreekt de Vereniging Rembrandt evenmin.

De presentatie *Zeldzame glans* is tot 3 februari 2019 te zien. Ga voor meer informatie naar www.alskunstjelijefis.nl.

WORD LID VAN DE VRIENDEN VAN HET GRONINGER MUSEUM

De Vereniging van Vrienden van het Groninger Museum ondersteunt het museum financieel. Voor de leden organiseert de Vereniging lezingen, voorbezoeken en excursies.

Word lid van de Vrienden van het Groninger Museum en ondersteun daarmee het Groninger Museum.

Voordelen van het lidmaatschap

- Gratis toegang tot lezingen en voorbezoeken van de VVGM
- Gratis toegang tot het museum (in sommige gevallen, bijvoorbeeld bij speciale tentoonstellingen kan een toeslag gevraagd worden)
- Gratis toezending van het Groninger Museummagazine
- Gratis toegang tot de Kunsthalle Bremen en Kunsthalle in Emden en het Horst-Janssen Museum te Oldenburg

- Tegen kostprijs mee op de door VVGM georganiseerde excursies
- 10% korting op alle artikelen in de museumwinkel (m.u.v. in Nederland uitgegeven boeken).

Lidmaatschapskosten

- Individueel lidmaatschap (€ 37,50 per kalenderjaar)
- Duo-lidmaatschap voor twee personen (€ 65 per kalenderjaar)

www.groningermuseum.nl/lid-worden - vrienden@groningermuseum.nl

Graag vernemen wij uw opmerkingen, vragen, tips en bijdragen op het volgende adres: redactie@groningermuseum.nl

Auteurs

Andreas Blühm is directeur van het Groninger Museum
Peter Dicke is freelance journalist
Julia Dijkstra is Beringer Hazewinkel conservator in opleiding van het Groninger Museum
Wietske van der Graaf is medewerker van de afdeling Collecties van het Groninger Museum
Sander Kletter is kunsthistoricus en hoofdredacteur van Art Salon Holland
Steven Kolsteren is hoofd educatie en publieksinformatie van het Groninger Museum
Marieke van Loenhout is medewerker van de afdeling Collecties van het Groninger Museum
Muriel Ramuz is stagiaire afdeling Presentaties van het Groninger Museum
Philip Rozema is dichter en (cultuur)journalist
Suzanne Rus is medewerker van de afdeling Collecties en projectleider CHIHULY van het Groninger Museum
Marlon Steensma is collectiebeheerder van het Groninger Museum
Dorien Vrieling is freelance journalist
Henk Woudsma is mede oprichter en bestuurslid van de stichting ARTisBOOK
Regina Zwaagstra is freelance tekstschrijver

Redactie

Steven Kolsteren, Rudo Menge en Willemien Bouwers

Fotografie

Marinus Augustijn, Wim te Brake, Roman Hageman, Marten de Leeuw, Gea Schenk, Christopher Smith

Foto omslag

Dale Chihuly, 2017 © Chihuly Studio.
Foto door Scott Mitchell Leen

Afbeelding achterzijde:

Sikker Hansen, Drie zebra's (detail), 1955, Oost-Indische inkt, waskrijt op papier, 53,1 x 41,4 cm.

Grafisch ontwerp

Rudo Menge

Groninger Museum

Museumeland 1, 9711 ME Groningen

Mendini Restaurant

Museumeland 1, 9711 ME Groningen
www.mendinirestaurant.nl

Voor entreprijzen en actuele informatie, zie www.groningermuseum.nl

Wil je op de hoogte blijven van alle nieuwtjes in en rondom het Groninger Museum, meld je dan aan voor de digitale nieuwsbrief via www.groningermuseum.nl/nieuwsbrief

Acquisitie en productiebegeleiding

Uitgeverij Intermed
Johan van Zwedenlaan 11, 9744 DX Groningen
Telefoon/fax: 050 3120042 / 050 3139373
E-mail: info@intermed.nu
Advertentieverkoop: Uitgeverij Intermed
E-mail: verkoop@intermed.nu

Drukkerij

Scholma Druk
ISSN: 1572-0713

Oplage: 25.000

De uitgever is niet aansprakelijk voor zetfouten, redactionele fouten en is op geen enkele wijze aansprakelijk voor de werkzaamheden van de drukker.

© 2018 Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande toestemming van de uitgever.

Intermed-1011/3

Deelnemende kunstenaars en musea tenzij anders vermeld. Van werken van beeldende kunstenaars aangesloten bij een CISAC-organisatie is het auteursrecht geregeld met Pictoright te Amsterdam.

© c/o Pictoright Amsterdam 2006

Salonleden

ABN AMRO Bank N.V.
Algemeen Belang Verzekeringen N.V./DELA s'Amuse
Apotheek Helpman B.V.
Boer & Croon Management B.V.
BroekemaNielsen Notarissen N.V.
Commutatio Group B.V.
CRM Excellence
Dommerholt Advocaten N.V.
Effektief Groep B.V.
Gardepoort B.V. / Prinsenhof
J.R.H. van den Hende Register Makelaar - Huis voor de Kunst
NNZ B.V.
NTC Vastgoed
Noorderpoort
Richard ter Borg Kunsthandel
Sai & Schut Registeraccountants
Seatrade Holding B.V.
Team4 Architecten B.V.
TKP Pensioen
Workforce Holland

GRRROM!
EEN TENTOONSTELLING MET EEN STAARTJE
23 NOVEMBER 2018 T/M 31 MAART 2019

Sikker Hansen 55-